

מעיינות

רבעון למחשבת חב"ד

תוכן העניינים

ניתן לעבור לכתבה הרצויה על ידי לחיצה על שמה

ופנימית • יום כיפור מגיע אחרי הניקיון היסודי וקבלת עול מלכות שמים של עשרת-ימית-שובה, ובו כולנו נטהרים על ידי הגילוי האלוהי: "לפני ה' תטהרו" • בחג הסוכות כל מה שהיה מכוסה בימים הנוראים, פורץ ויוצא החוצה בשמחה • משה שילת על נקודות יסודיות במועדי תשרי באור תורת חב"ד 21

חג הסוכות

סוד קדושת הסוכה

בהלכה נקבע שלסוכה יש קדושה מיוחדת: "קדושת הגוף" - זאת למרות שהיא תשמיש-מצווה ולא תשמיש-קדושה • כיצד מתקדשים על ידי המצוות? מדוע נקבע חגיגת הסוכות מיד לאחר יום כיפור? • סוד קדושתה של הסוכה - על פי מאמריהם של אדמו"ר הזקן ואדמו"ר הצמח צדק • מאת מנחם מענדל ברונפמן 25

שמחת תורה

שמחתה של התורה

מדוע קבעו את שמחת "גמרה של תורה" בשמיני עצרת ולא בחג השבועות זמן נתינת התורה? • מהו השבח בכך ש"נשאו לבו" של משה רבנו לשבור את הלוחות "לעיני כל ישראל"? • מהי משמעות הקביעה ש"ישראל קדמו לתורה", ולמאי נפקא מינה בעבודת האדם? • ביאור יסודי על היחס בין התורה וישראל ושמחתם זה בזה, מאת ה'חזון' של הרבי זי"ע, הרב יואל כהן 29

גדול שימושה

מעשה מופלא שארע עם אדמו"ר הריי"צ בעת נסיעתו ברכבת מפריז לפטרבורג, ואותו תיעד ביומנו האישי ברגש רב. הסיפור, על יהודי מבית חסידים שיצא לתרבות רעה ושב אל צור מחצבתו, מתאר את עוצמתה של חזרה בתשובה • "אתה נותן יד לפושעים, וימינך פשוטה לקבל שבים" 35

ראש השנה

יודעי תרועה

במחיצת הרבי, כל רגע היה רב משמעות וחדור עוצמה, אולם בימים שלפני השנה החדשה היה מאור פניו של הרבי לובש ארשת מיוחדת, פנים של "תשרי" • "אשרי העם יודעי תרועה", תוקעי תרועה לא נאמר אלא יודעי תרועה • אסי שפיגל בתיאור חי של חוויית ראש השנה אצל הרבי זצ"ל 4

עשרת ימי תשובה

שני שלבים בתשובה

קטע מחיבורו המעמיק של אדמו"ר האמצעי "שערי-התשובה", העוסק בשני השלבים של מצוות התשובה: "תשובה-תאנה" ו"תשובה עילאה" • התשובה של ראש-השנה ושל עשרת-ימי-תשובה היא תשובה שבעיקרה היא על ריחוק מן החטא, ולכן היא קשורה עם בכי; ואילו התשובה של יום הכיפורים היא מתוך קירוב, ולפיכך קשורה עם שמחה 11

גאולת הניצוצות

מה הקשר בין תשובה לקיבוץ גלויות? ביאורו של הגאון רבי יוסף דוב סולובייצ'יק זצ"ל על מאמרו של אדמו"ר האמצעי 16

יום כיפור

ניצוצות חב"דים ליום כיפור

ביאורים קצרים מהגאון רבי שלמה יוסף זווין זצ"ל, המיוסדים על מבחר קטעים מתוך 'לקוטי תורה' לאדמו"ר הזקן, מאירים את מהלכו של יום כיפור מנקודת המבט הייחודית והמרעננת של תורת החסידות 17

מועדי תשרי

עבודת היום של ראש השנה היא הכתרת ה', על ידי קבלת עול-מלכות-שמים בצורה עמוקה

לקראת היריד

סקירת חלק מהספרים החדשים העתידיים לראות אור במיוחד לקראת היריד הענק של ספרי החסידות, שיתקיים בעזרת ה' בי"ט כסליו בבנייני האומה 41

לעילוי נשמת

הרב החסיד

מוה"ר ר' צבי הירש
ב"ר יהודה ע"ה
חיטריק

נלב"ע ביום זאת חנוכה
ב' טבת התשע"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

...

נדבת הרב יוסף יצחק ואסתר

פיקוסקי
וילדיהם שיחיו

תל אביב

לעילוי נשמת

מרת שפרה נחמה

בת הרה"ח
ר' מנחם מענדל הלוי ע"ה
לוי

נלב"ע טו"ב כסלו תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

...

נדבת הרב שמואל ואיילה
לוי

לעילוי נשמת

החסיד ר' שלום דובער
בן הרה"ח אברהם לויק ז"ל

נלב"ע ביום הולדתו
כ"ו כסלו תשנ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

...

נדבת בנו שמואל
ורעייתו טליה
וצאצאיהם:

מוריה, אפרת, שלומית,
ריעות ושלוש שלמה

סלון

עריכה: משה שילת, מנחם מענדל ברונפמן, אליהו קירשנבאום

עיצוב: סטודיו ולדמן תמונת השער: סטודיו המעבדה

יו"ל ע"י: תורת חב"ד לבני הישיבות

טל' 03-9604637 פקס' 153546175766 דואר אלקטרוני: toratchabad@neto.net.il

ראש השנה אצל הרבי

במחיצת הרבי, כל רגע היה רב משמעות וחדור עוצמה, אולם בימים שלפני השנה החדשה היה מאור פניו של הרבי לובש ארשת מיוחדת, פנים של "תשרי" • תיאור חי של חוויית ראש השנה אצל הרבי זצ"ל

אסי שפיגל

בשנים שהיינו בחורים ולמדנו בבית המדרש של הרבי, ב־770, זכינו לחיות עם הרבי יום יום. תפילות בציבור, התוועדות, שיחה, כינוס ילדים או חלוקת דולרים, בכל הזדמנות אפשרית – היינו שם. במחיצת הרבי, כל רגע היה רב משמעות וחדור עוצמה. ברגע שהרבי נכנס לאולם – האוויר התחשמל, סוג של הרגשת קדושה ריחף בחלל החדר והשפיע עמוקות על כל הנוכחים. הייתה זאת הרגשה מרוממת, אבל לא בהכרח מרגיעה. ליד הרבי הייתה הרגשת מתח מתמדת. היה זה מעין לחץ רוחני וקול חרישי שזמזם: שפר מעשיך! אחת החוויות הבלתי נשכחות הייתה להביט במאור פניו הקדושות בזמנים מיוחדים במהלך השנה. הרבי כידוע היה "נסתר". הוא השתדל מאד לא לגלות את רגשותיו ולא לתת ביטוי חיצוני לנעשה בלבו, במיוחד בשעת התפילה. בעוד שאדמו"רי פולין ורוב תלמידי הבעל שם טוב ידועים בתנועות ובמבטים מיוחדים של קדושה במהלך התפילות וה'טישים' – בחב"ד הבעות פנים בתפילה הן בבחינת "בל יראה". בחב"ד, הסערה האמתית מתחוללת רק בתוך תוכו של אדם. ידועה

האמרה החב"דית: "חב"ד דורשת פנימיות!" כזה היה הסגנון של אדמו"רי חב"ד וכזה היה הרבי. נדיר היה לראות אותו בביטויי רגש מוחצנים. אבל, למרות שהרבי היה מופנם בתנועותיו, את מאור פניו הוא לא הסתיר מאתנו. לעיתים קרובות הוא היה מביט על הקהל ברצינות מבהילה עד שהיה קשה להסתכל עליו. אם יצא שחטפת מבט שכזה לתוך עיניך – היית נרעד וכל הווייתך הזדעזה למשך דקות ארוכות. אבל, לרצינות לא הייתה בלעדיות על המבט של הרבי. במהלך דברי התורה בהתוועדויות, היו פניו קורנת בהוד של תורה; ברגעים אחרים שרנו ורקדנו עם הרבי וחוונו זיו איקונין של שמחה; וכשיחקה לה השעה, אף זכינו לראות מבטים שחוט של חסד נמשך עליהם באהבת כלל ישראל. ואם בסתם יום רגיל של חול חשנו זאת, על אחת כמה וכמה בשבתות ובימים טובים. כבר במדרש אמרו החכמים ש"אינו דומה מאור פניו של אדם בחול למאור פניו בשבת", ואם באדם רגיל כך, אצל רבי לא כל שכן. ואם כך בשבתות ובימים טובים, הרי שבימים שלפני השנה החדשה היה מאור פניו

של הרבי לובש ארשת מיוחדת, פנים של "תשרי". בפניו של הרבי היו נראים הימים הנוראים. ומי שהעז להביט – הרגיש זאת לפני ולפנים. מי שהיה ב־770 במהלך השנה וזכה לראות את הרבי יום יום, ודאי הבחין בשינוי שהתחולל בפניו של הרבי לקראת הימים הנוראים. כבר בשבת מברכים אלול היו מרגישים בליוכאוויטש את יום הדין הממשמש ובא, והרצינות הילכה על פני כולם.

סליחות נקודת המפנה

דומני, שנקודת המפנה במראה הרבי התרחשה במוצאי שבת סליחות. הכניסה של הרבי לאמירת הסליחות הראשונה בשעה אחת לפנות בוקר בישרה באופן סופי: "תשרי כבר כאן". מנהגם של חסידים להתוועד לפני אמירת הסליחות, ובשנים האחרונות הורה הרבי כמה פעמים במפורש לבוא לסליחות בשמחה. בעקבות הוראה זאת היו רוקדים ב־770 כשעה לפני הסליחות. זה היה מעגל ענק שבו אלפי חסידים שרים את הניגון הידוע "רחמנא דעני" בהתלהבות גדולה. השירה הזאת התחזקה מאד כשהרבי נכנס לאולם. למרות זאת, כשהרבי פסע פנימה לאמירת הסליחות, הוא היה נראה כה חמור סבר ומאווים שלרגע שאלת את עצמך אם הוא שם לב לשירה שמסביבו. המסר היה ברור: שמחה כהכנה לסליחות – בוודאי; אבל הסליחות עצמן – בהתמקדות ורצינות. גם מי שלב אבן לו, היה מתעורר לעשות חשבון נפש אמתי לקראת השנה החדשה הממשמשת ובאה, למראה הרצינות הנסוכה על פניו הקדושות של הרבי באותם רגעי קודש. לא יהיה זה מוגזם לומר, שמי שעמד בד' אמותיו של הרבי בחודש תשרי הרגיש את נוכחותה של השכינה הזועקת ואומרת: "שובו בנים שובבים", והיה מוכרח באותה שעה לשוב בתשובה כנה ואמתית. הרהורי התשובה בהם עסקינן התעצמו נוכח הידיעה שבימים הקרובים מתייצבים מול הרבי אחד מול אחד. שכן מנהג עתיק יומין אצל חסידים הוא, שבפרוס השנה החדשה יעברו כולם לפני הרבי לקבל ברכת שנה טובה.

בערב ראש השנה, בסיום תפילת שחרית, היה הרבי עומד בפתח חדרו במשך שעות ארוכות ומקבל פ"נים. פ"נ (פדיון נפש) הוא פתק קטן בו כל חסיד כותב את שמו ושמות בני משפחתו ויקיריו, ומבקש מהרבי לחשוב עליהם ולברכם לכבוד השנה החדשה.

את הפתק הקטן והחשוב הזה היה כל אחד נותן לרבי בידו. גם מי שלא עבר ליד הרבי בזמנים אחרים, כמו לקבל דולר – מצא את עצמו עומד מול הרבי בערב ראש השנה ונותן לו את הפ"נ.

התור היה ארוך. ארוך מאד. אלפי אנשים עמדו שם; זה ממלמל תהלים, זה לומד את הרמב"ם היומי והוא מהרהר במאמרי חסידות של ערב ראש השנה. אנשים לא היו משוחחים אחד עם השני וכל אחד נתון למחשבותיו ושרעפיו: "ראש השנה אצל הרבי..." הציבור עמד לאורך שדרת איסטרן פארקווי המפורסמת ולאט לאט התור זו. הנה כבר עומדים מול הכניסה ל־770... מתקרב... ההתרגשות גוברת... הרגליים מתקדמות הלאה עם התור, הגוף כמו קופא לו ונעלם לאי שם והנשמה נכנסת להילוך גבוה. הלב מאיץ פעילות והנה אני כבר בתוך הבניין ומרחוק אני רואה את הרבי עומד בפתח חדרו... קשה לתאר במילים את החוויה של לעמוד מול הרבי ולתת לו את הפתק. להסתכל לו בעיניים זה כמעט מעשה בלתי אפשרי... כל החושים מתבלבלים, ולמרות כל הלחץ הרוחני שאני מרגיש, הרבי דווקא מאד רגוע ונינוח... אהבת ישראל שלו לכל יהודי קורנת ממנו בעוצמה, הוא לוקח את הפתק ואומר בקול אבהי: "כתיבה וחתומה טובה, לשנה טובה ומתוקה..."

לאחר מספר שעות של קבלת פ"נים, הרבי היה נוסע לאהל הרבי הריי"ץ להתפלל במשך שעות ארוכות, ושב זמן קצר לפני כניסת החג. ימים אלה היו מלאים וגדושים. הרבי היה גם מתוועד כליל ערב ראש השנה; הייתה אמירת תהלים לקראת החג יחד עם הרבי, ועוד אירועים רבים וחשובים; אך ברור שפסגת ראש השנה הייתה תקיעת השופר במחיצתו של הרבי.

ראש השנה, ולא "תחילת" השנה

בחסידות מדובר באריכות על המשמעות העמוקה של השם "ראש השנה". מדוע היום הזה נקרא ראש השנה ולא "תחילת" השנה? מהו הדגש על ראש דווקא? ומבארים בזה, שהמושג 'ראש' טומן בחובו תוכנה עמוקה: היחס בין תחילת השנה לשאר השנה כמוהו כיחס של ראש אל גוף. כמו שהראש כולל בתוכו את כל אנרגיית הגוף ומשפיע עליו; כמו שתזונה קלה לכאן או לכאן במקומות הרגישים בתוך הראש משפיעה באופן מכריע על כל הגוף – כך גם ראש השנה אוצר בתוכו את כל האנרגיה של השנה הבאה עלינו לטובה. ומכאן, מה שנעשה בראש השנה משפיע בצורה קריטית על מה שיקרה בשנה הבאה.

ולכן, עיקר העבודה הפנימית של ראש השנה בתקיעת השופר היא קבלת עול מלכות שמים. קבלת עול כללית לכל השנה המתחדשת עלינו. קבלו מלכותי ואחר כך קבלו גזרותי. היסוד של השנה כולה, הראש של הכל – קבלת מלכות שמים והכתרת השם למלך על כל הארץ.

מי שמתבונן בעומק במשמעות העניין הזה חווה את ראש השנה ביראה וברצינות. כל יהודי מבין שתקיעת שופר זה עסק

רציני וחסידים מתייחסים לתקיעות עם הרבי בשיא הרצינות האפשרית.

מעניין שהמושג 'רבי' כולל בתוכו רעיון שדומה לראש השנה. הרי 'רבי' זה ראשי תיבות ראש בני ישראל, והמילה ראש גם היא מרמזת על אותו רעיון. נשמתו של הרבי כוללת בתוכה וקשורה לכל נשמות ישראל ומשפיעה עליהם. מזה מובן שהנהגתו של הרבי במהלך ראש השנה, ובמיוחד בזמן תקיעת השופר, משפיעה על כל נשמות ישראל שבדור ובכלל על כל מה שיקרה בשנה הבאה.

בעניין זה ישנו סיפור חסידי מרתק על אדמו"ר הצמח צדק:

שנה אחת התפלל הצמח צדק בדביקות נפלאה בליל ראש השנה ובכה הרבה מאד במהלך התפילה.

החסידים התפלאו על כך מאד, כי לא זאת הייתה ההנהגה הרגילה שלו במהלך הימים הנוראים.

בכלל, מנהגם של אדמו"רי חב"ד היה להמעיט מאד בדיבור בראש השנה, אבל בסעודת הלילה של אותו ראש השנה אמר הצמח צדק בשם אדמו"ר הזקן: "נשיא בישראל צריך לדבר על מלכים...", והוא אכן דיבר אודות שרי המלוכה במהלך ארוחת החג. והדבר היה לפלא.

למחרת, ביום א' של ראש השנה, בכה הצמח צדק רבות בזמן ההכנות לתקיעות, ואז זרק לפתע את הטלית אל על בזעקת "געוואלד" וערך את התקיעות בהתלהבות ובדביקות נפלאה ומיוחדת. אף אחד מהנוכחים לא הבין מה קורה, אבל הציבור ידע שיש פה איזה ענין נסתר שנשגב מבינתם.

לאחר ראש השנה נודע לחסידים, שביום א' של ראש השנה התבטלה – בדרך נס – גזירה קשה ואיומה, שהייתה אמורה להיחתם על ידי הצאר ניקולאי בעיר הבירה פטרבורג. החסידים מיד הבינו שהנהגה יוצאת הדופן של הצמח צדק השפיעה על מהלך העניינים בעיר הבירה.

הרבי דיבר על הסיפור הזה כמה פעמים והשתמש בביטוי: "הצמח צדק היה מנהיג 'סדרים' בעיר הבירה פטרבורג...", כשהכוונה היא, שהצמח צדק היה אומר דברים מסוימים בראש השנה ומתפלל בזמן תקיעת שופר, אודות הנהגת המלוכה במהלך השנה.

הרבי הסביר, שכיוון שראש השנה קשור עם הנהגת העולם כולו, כולל הנהגת מלכי אומות העולם – וכמו שאומרים בתפילה "ועל המדינות בו יאמר" – לכן הצמח צדק התפלל בזמן ראש השנה אודות השלטון הרוסי.

חסידים ידעו, שאם הרבי מדבר על הסיפור הזה בראש השנה, ודאי שהוא לא מזכיר זאת סתם.

פעמים רבות דיבר הרבי בראש השנה על מצבם של יהודי רוסיה ועל כך שכולנו מתפללים ליציאתם ושחרורם. היה ניכר שהרבי מדבר על כך דווקא בראש השנה, משום שזוהי עת רצון להשפיע על דברים שיקרו במהלך השנה כולה. בפעם אחרת הזכיר הרבי את האמרה הזאת, והסביר שלכל יהודי יש את הכח לעשות "סדרים" בעולם. הרבי עורר

אז את הקהל לפסוק ולהחליט ביחד, שכל שעל מאדמת ארץ ישראל שייך לעם ישראל.

עם מחשבות שכאלה היינו מתכוננים לתקיעת שופר אצל הרבי.

ההכנות לתקיעות

כדי לתפוס מקום טוב לתקיעות היינו צריכים להגיע מוקדם בבוקר ל-770. היה אפשר לראות את המתרחש גם מרחוק, אך מי שזכה והצליח לתפוס מקום קרוב לבימת קריאת התורה, עליה

יעמוד הרבי, ראה את הכל היטב. כשהרבי היה נכנס לתפילה, הוא החזיק ביד אחת שלושה שופרות ובידו השנייה סידור ומחזור. מאחוריו היו צועדים המזכירים ובידיהם ארבעה שקים המלאים בפתקים (פ"נים) שאותם קיבל הרבי מיד חסידיו בערב ראש השנה. היה זה מחזה מיוחד במינו לראות את הרבי צועד לקראת התקיעות כאשר הוא "לוקח" יחד עמו כל כך הרבה יהודים, כל

אלה ששמותיהם כתובים בפתקים רוויי הדמעות, וכך ניגש לתקיעת שופר לפתוח לרווחה את שערי השמים. את השקים האלה היו מניחים ליד מקומו של הרבי על שולחן קטן.

כשהגיע זמן קריאת התורה הלחץ ליד הבימה היה עצום. עמדנו שם דחוסים וצפופים והזעה ניגרה מהפנים. היו כאלה שקראו לאזור הזה בהומור: "מכונת הכביסה". כשנכנסת לשם היית יבש ובבגדי יום טוב חדשים, אבל אחרי התקיעות היית כולך נוזל ונוטף כאילו יצאת ממכונת כביסה. שורות שורות של בחורים ומבוגרים עמדו שם מול הבימה והצטופפו עד כדי כאב... גלי האנשים נעו ונדו, כשמדי פעם כולם "עפים" ביחד לצד הזה ובחזרה לצד השני... קצת קשה להאמין שהרבי יוכל לעבור בתוך כל הים האנושי הזה, אבל ברגע שהגבאי קורא לרבי לעלות למפטיר קורה הנס הקבוע ואיך שהוא נפער השביל... הרבי עושה את הדרך מהבימה שלו מימין ארון הקודש לבימת קריאת התורה שבמרכז בית הכנסת. מאחוריו שוב המזכירים צועדים לבימה ובידיהם שקי הפ"נים. הרבי עולה למפטיר וקורא את ההפטרה בבכייה

חרישית ובניגון טעמי ההפטרה המסורתיים. מי שעומד קרוב יכול לשמוע את המילים והן חודרות עמוק ללב: "ואשפוך את נפשי לפני ה'..." הרבי דיבר פעם על כך, שעבודת הקודש של תקיעת שופר מתחילה כבר בקריאת ההפטרה. אפשר לחוש זאת. הרבי כבר נמצא בעולם אחר.

כשמסתיימת ההפטרה מתחיל הרבי להתכונן לתקיעות. הוא מסתובב ומסמן למזכירים שיניחו את חבילות הפ"נים על פינות הבימה. הכל כמעט מוכן. מה שנותר זה לסדר את השופרות ואת המטפחות.

בכלל, אצל הרבי כמעט ולא היו רואים הנהגות שמימיות (הנקראות בפי החסידים "בעל שם'סקע") מול הציבור. אבל לפני תקיעת שופר כולם היו מבחינים שסידור השופרות הוא סדר עבודה מיוחד שאנחנו ממש ממש לא מבינים.

לרבי היו שלושה שופרות, וביניהם שופר מהצמח צדק ושופר מאביו רבי לוי יצחק (המכונה בפי חסידים: ר' לוי'ק). שופר

אחד היה שחור והשניים האחרים היו רגילים. הוא התחיל לסדרם על הבמה לקראת התקיעות. הרבי היה מניח מטפחת לבנה גדולה ועליה מטפחת אדומה שיש אומרים שהייתה של אדמו"ר הזקן. על המטפחת הוא התחיל לסדר את השופרות. כל שופר במקום שלו. שופר זה לימין וזה לשמאל. ושוב הוא משנה את הסדר, זה בשמאל וזה בימין וכך הדבר היה חוזר כמה פעמים. הרבי מסדר את השופרות ומכסה אותם במטפחות, עוטף ומכסה ואז שוב מגלה ושוב עוטף. מרים מטפחת אחת ומוציא שניה. לפעמים זה היה קורה מהר ולפעמים הדבר ארך דקות ארוכות, כשכל הקהל מתבונן בהשתאות... כמובן שלאף אחד אין שמץ של מושג והבנה איזה כוונות מכון עכשיו הרבי. הרבי עכשיו עושה סדרים בעולמות העליונים...

כשהשופרות היו מסודרים בסופו של דבר בצורה שהרבי רצה – הוא היה מעיף את הטלית מעל ראשו ומטיל את עצמו על הבמה כשהטלית מכסה את הכל. אותו, את שקי הפדינות ואת השופרות.

למרות הצפיפות הרבה – השקט היה מדהים. יכולת לשמוע רק את המאווררים. אף אחד לא

למרות הצפיפות הרבה – השקט היה מדהים. יכולת לשמוע רק את המאווררים. אף אחד לא הוציא מילה מהפה, ולפעמים היו יכולים לשמוע את הרבי כשהוא בוכה מתחת לטלית או מגנן תנועה חסידית

הוציא מילה מהפה, ולפעמים היו יכולים לשמוע את הרבי כשהוא בוכה מתחת לטלית או מנגן תנועה חסידית. מובן שברגעים אלה, שניות לפני שהרבי יתקע בשופר, הקהל כולו נתון בהרהורי תשובה עמוקים ובהחלטות טובות על השנה הבאה.

הרבי נשאר כך תחת הטלית כמה דקות, לפעמים יותר ולפעמים פחות, אבל לעולם לא אשכח את מראה פניו הקדושות כשהוא הרים את הטלית. אין מילים שמסוגלות לתאר זאת. הרבי היה נראה חיוור מאד, לפעמים פניו היו אדומות ופעמים רבות יכולת לראות דמעות בעיניו. זה היה אחד המראות הדרמטיים ביותר של השנה - לראות את הרבי בשניות שלפני תקיעת שופר. בשום רגע אחר בשנה לא היה הרבי נראה כך. המראה הזה לא נמשך יותר מכמה שניות כי הרבי מיד הרים שוב את הטלית והחזיק אותה בשתי ידיו בצורה שכיסתה כמעט את כל הפנים.

יודעי תרועה

עד לרגע זה הכל התחולל בשקט מופתי; גם את ההפטרה אמר הרבי בקול חרישי; אך בנקודה הזאת הרבי התנשא מעל הבימה כמו אריה וזעק:

"למנצח לבני קרח מזמור..."

השאגה הזאת הרטיטה את הציבור והחדירה יראת השם בעצמות כל המתפללים.

טקס ההכתרה השנתי של הקדוש ברוך הוא יצא לדרך, הרבי מיד הפיל את עצמו שוב על הבימה וכשהטלית מכסה את כולו הוא היה אומר את המזמור שבע פעמים.

הקהל אמר גם הוא את המזמור, והרבי נשאר מתחת לטלית זמן רב אחרי שכבר כולם סיימו. שוב דממה ב־770, הרבי שוב מתרומם מעל הבימה ובעיניים דומעות הוא מנגן בהשתפכות:

"מן המיצר קראתי ייִה ענני במרחב ייִה".

והקהל עונה אחריו בקול אדיר.

ישנו סיפור על בנו של אדמו"ר הזקן, הרב הקדוש רבי חיים אברהם, שלעת זקנותו חלה ברגליו וכיוון שלא יכול היה לבוא לבית הכנסת ארגנו לו מנין לתפילות בביתו. בראש השנה, לקראת התקיעות הוא ביקש שיסייעו לו ללכת לשמוע תקיעות אצל אדמו"ר הצמח צדק. שאלו אותו מדוע הוא מטריח את עצמו כל כך? ענה להם רבי חיים אברהם: כתוב: "אשרי העם יודעי תרועה". תוקעי תרועה לא נאמר אלא יודעי תרועה

אמירת הפסוקים לפני התקיעות ביחד עם הרבי, הייתה אחד השיאים של ראש השנה. קולו של הרבי באמירת פסוקים אלה מהדהד מחדש בכל ראש השנה, אצל כל מי שזכה להיות עמו במחיצתו במעמד מרטיט זה. כשחסיד חב"ד רוצה להרהר בתשובה בימים הנוראים, הוא רק צריך לעצום את עיניו ולעורר בזיכרונו את קולו של הרבי הקורא את הפסוקים. אם יעשה כן, מובטח לו שהוא בן עולם התשובה.

לאחר הפסוקים שוב כיסה הרבי את עצמו ואז התרומם וסימן למקריא (מנהג חב"ד שלא מקריאים לתוקע בפה ורק מראים באצבע בסידור) שיתקרב למקומו.

הרבי קורא את הברכות בניגון מיוחד ואז מתחיל בתקיעות עצמן. היו שנים שהתקיעות הלכו בקלות מאד והיו שנים שהתקיעות היו בקושי וארכו זמן רב. לפעמים הכל הלך קל ורק התקיעה הגדולה הייתה קשה, ולפעמים התקיעות התחילו בקלות והפכו להיות קשות. פני הרבי היו מתאדמות במהלך התקיעות

והציבור היה עומד ברטט רב ומתרכז ב"תמליכוני עליכם". היו פעמים שהרבי החליף שופרות במהלך התקיעות, ולפעמים, במיוחד כשהתקיעות לא הלכו בקלות, הוא היה מתכסה שוב מתחת לטלית לכמה דקות במהלך התקיעות.

לשלושת הפסוקים שאחרי התקיעות יש ניגון חב"די מיוחד ומרומם. מין שמחה מיוחדת כזאת על כך שהצלחנו לבלבל את השטן ושוב להמליך את הקדוש ברוך הוא למלך על כל הארץ.

"אשרי העם יודעי תרועה..."

בשמך יגילון כל היום...

כי תפארת עזמו אתה וברצונך תרום קרננו..." גם הפסוקים האלה נאמרו על ידי הרבי במנגינה מיוחדת ובלתי נשכחת.

ישנו סיפור על בנו של אדמו"ר הזקן, הרב הקדוש רבי חיים אברהם, שלעת זקנותו חלה ברגליו וכיוון שלא יכול היה לבוא לבית הכנסת

ארגנו לו מנין לתפילות בביתו. גם בראש השנה היה מנין של אברכים בביתו, אך לקראת התקיעות הוא ביקש שיסייעו לו ללכת לשמוע תקיעות אצל אדמו"ר הצמח צדק. מכיוון שהוא כבר היה אז זקן וחולה, זאת הייתה טרחה עצומה בשבילו. שאלו אותו מדוע הוא מטריח את עצמו כל כך, הרי אפשר לסדר אצלו מנין גם לתקיעות? ענה להם רבי חיים אברהם: כתוב: "אשרי העם יודעי תרועה". תוקעי תרועה לא נאמר אלא יודעי תרועה.

הסביר הרבי בשיחה (שבת פרשת ראה תשל"א) שהאמירה הזאת מבוססת על מאמר הזהר. בזהר פרשת ויקרא יש קטע ארוך ונפלא על תפילות הצדיקים וכך נאמר שם (יה, ב):

"זכאה חולקיהון דצדיקייא דידעין לכוונא רעותא לקמי מאריהון, וידעין לתקנא עלמא בהאי יומא בקל שופרא, ועל דא כתיב אשרי העם יודעי תרועה, יודעי ולא תוקעי.

בהאי יומא בעי עמא לאסתכלא כבר נש שלים מכלא, דידע ארחוי דמלכא קדישא, דידע ביקרא דמלכא, דיבעי עליהו בעותא בהאי יומא, ולזמנא קל שופרא בכלהו עלמין, בכוונה דלכא, בחכמתא, ברעותא, בשלימו, בגין דיסתלק דינא על ידוי מן עלמא".

ובתרגום חופשי (על פי פירוש מתוך מדבש): "אשרי חלקם של הצדיקים שיוודעים לכוון הרצון לפני

קונם, ויודעים לתקן את העולם ביום שהוא בקול השופר. ועל זה נאמר: "אשרי העם יודעי תרועה", יודעי ולא תוקעי (כי העיקר הוא ידיעת הסודות והכוונות של התקיעות). ביום ראש השנה צריך העם לבחור אדם שהוא יותר שלם מכל הציבור ושלם בכל מעשיו, היודע את דרכיו של המלך הקדוש ויודע בכבודו של המלך (הכוונה לסודות הקבלה), כדי שיבקש עליהם רחמים ביום ראש השנה ושידע להזמין את קול השופר להעלותו בכל העולמות בכוונת הלב, בחכמה, ברצון הלב ובשלימות, כדי שיוכל להמתיק ולבטל את הדינים שמתעוררים בראש השנה".

על פי הזוהר הזה, אומר הרבי, מובן הסיפור ביתר ביאור. הרי רבי חיים אברהם היה בנו של אדמו"ר הזקן, והכיר היטב את דרושי החסידות והביאורים של תקיעת שופר על פי החסידות, ומדוע היה צריך

ללכת לשמוע את התקיעות דווקא אצל אדמו"ר הצמח צדק? אלא שמובן מכך שיש לדעת ויש לדעת, יש תוקעי תרועה ויש יודעי תרועה...

התבטלות מותוך הבנה

וכאן מוסיף הרבי ביאור עמוק: ידועה השאלה המופיעה בחסידות, מדוע צריכים לעורר את קבלת העול של ראש השנה על ידי תקיעה בקרן של בהמה? מדוע אי אפשר לעורר את קבלת העול של ראש השנה באמצעות דיבור - כמו למשל בקריאת שמע, שגם בה אנחנו צריכים לעורר קבלת עול, כנאמר במשנה "יקבל עליו עול מלכות שמים תחילה", ואנחנו עושים זאת על ידי דיבור? וגם אם נאמר שבראש השנה יש צורך בקבלת עול שנעלית יותר מאותיות הדיבור, ולהשמיע קול פשוט, מדוע שזה לא יהיה קול פשוט של אדם? מה המיוחד בקול פשוט של בהמה דווקא?

הביאור בזה הוא, שכדי לעורר את דרגת קבלת העול של "תמליכוני עליכם" שבראש השנה, כדי להמליך את הקדוש ברוך הוא למלך מחדש, צריכים להגיע לדרגה של "ביטול בתכלית"; לדרגה כזאת שבה האדם אינו חש את עצמו למציאות כלל. לדרגה כזאת אי אפשר להגיע על ידי השמעת קול אדם; דרגת ביטול בתכלית היא כמו ביטול של בהמה שאין לה

דעה. לכן צריכים לתקוע בשופר של בהמה דווקא. ברם, הביאור הזה סותר לכאורה את הרעיון המובא בזוהר לעיל, שבעל התוקע חייב להיות אדם שיודע את "ארחוי דמלכא קדישא"? הרי ידיעת כל הדרגות הגבוהות עד למעלה מעלה ועד לדרגת הכתר, דורשת הבנה מעמיקה מאד והרגשה של מציאות. והרגשה זו הרי היא ההפך הגמור מהעבודה של ביטול בתכלית?

הרבי ביאר זאת על פי המובא בקבלה, שבעל התוקע הוא כביכול "מתווך" בין הבורא לעם ישראל. מהו מתווך? מתווך הוא אדם שיש לו קשר לשני הצדדים, ולכן הוא יכול לתווך ביניהם.

כך גם בעל התוקע:

מצד אחד בעל התוקע חייב להיות בדרגה של ביטול מוחלט לעצם המלך, לנקודה הכי פנימית

בעל התוקע צריך שיכלול את שני העניינים האלה בבת אחת: הוא צריך את קול השופר של קרן הבהמה המעורר התבטלות עצמית של הנפש, ויחד עם זאת צריך הבעל תוקע להיות אדם היודע את כל "ארחוי דמלכא קדישא" ומכיר ב"יקרא דמלכא קדישא"

שני שלבים בתשובה

שני השלבים בתשובה - התשובה של ראש השנה ועשרת ימי תשובה, והתשובה של יום הכיפורים

קטע מתוך 'מאמרי אדמו"ר האמצעי' עם פירוש
קצר, העתיד לראות אור אי"ה לקראת היריד
שיתקיים בי"ט כסלו

חבל נחלתו

וכן להיפך, כאשר מתעוררים בתשובה למטה מצד הכנת לבם - יעוררו למעלה את ערנותא-דלעילא¹ לעורר את האהבה מלמעלה למטה, כמשל תנועת החבל למטה שינוע ראשו העליון. וזהו שכתוב: "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה כו'": "תעירו" - מלמעלה למטה כענין הבת-קול הנ"ל, "ואם תעוררו" - מלמטה למעלה כנ"ל; "עד שתחפץ", "כי עת לכל חפץ כו'". כי באמת אהבה זו אחת היא, כי בבחינת העצמיות אין לחלק, כמו אהבת האב אל הבן מצד שעצמו הוא ואהבת הבן אל אביו מצד שממנו לוקח - אין לחלק ביניהם

הוא - נזול ו"מטפטף" למטה. ראה לקוטי תורה תצא לו, ד' ובספר המאמרים תש"ב ע' 139 ואילך.
3 בכמה מקומות בתורת הסוד מובא הכלל: "באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא" [= התעוררות מלמטה גורמת התעוררות מלמעלה]. כלומר, כאשר ישנה התקרבות אל הקב"ה מצד האדם למטה, הדבר מעורר התקרבות מצד הקב"ה אל האדם מלמעלה.

4 שיר השירים ב, ז. שם ג, ה.
5 בפסוק נאמר "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ".
6 קהלת ג, יז.

כלומר, אמנם מדובר באהבה ("חפץ", משיכת הלב) אחת; אך לעיתים היא מתעוררת מלמטה ולעיתים מלמעלה (ויש בענין זה הבדל בין הזמנים השונים גם כפשוטו) - "עת לכל חפץ", כמבואר להלן בפנים.

כמשל החבל שאחוזו ראשו הגבה למעלה וסופו אחוזו בקצהו האחרון בעומק מטה מטה. וכך "יעקב חבל נחלתו": קצה הראשון היינו שרש הנשמה למעלה, אחוזו ודבוק במקור חוצבה באלקים חיים, וקצה האחרון שלו בא בהתלבשות בגוף החומרי במות ולב.

ולכך נתעורר האדם בתשובה פתאום כמוחו ולבו לפרקים, גם בלתי הכנה כלל, שלא הכין לבו כלל - מפני שכח ושורש הנשמה כמו שהיא למעלה, שנקרא מזלא, מעורר לחלק התחתון, כמשל המניע לחבל בראשו ינוע קצהו התחתון ממילא מאיליו. וזהו ענין "בת קול מכרזת כו'"² שמזה ממילא יתעוררו וישובו בנים כו'.

1 האזינו לב, ט.
2 בכמה מקומות בדברי חז"ל הובאו "הכרזות" שונות שמכריזה "בת קול" בכדי לעורר את עם ישראל, ולדוגמה: "יצתה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים כו'" (חגיגה טו, א); ולכאורה אינו מובן מהו הענין בהכרזה זו, בשעה שהאדם למטה אינו "שומע" אותה. אך הביאור הוא, שחלק הנשמה הנמצא למעלה ("המזל") "שומע" את ההכרזה, ומעורר את נפש האדם למטה (והמזל - כשמו כן

שאר הקולות היה תוקע אחד מחשובי החסידים) - החזרת הפנים.

על פי הקבלה - וכך נהגו אדמו"רי חב"ד - לאחר התקיעות צריך הבעל תוקע "לחזור למקומו, לשבת ופניו אל העם והם יסתכלו בו". האדמו"רים היו מרימים קצת את הטלית ומסתכלים בפני העם "ופניהם הקדושים מאירים כמראה מלאך ה'". גם הרבי היה נוהג כך, אך הוא היה עושה זאת ממש במהירות. מי שלא התרכז בנעשה, היה עלול להפסיד את הרגע הדרמטי הזה.

הרבי היה חוזר למקומו, עולה על הבימה, מרים קצת את הטלית ומסתובב בסיבוב מהיר של 360 מעלות לכיוון הקהל, מביט בכולם וחוזר למקומו הרגיל כשגבו לציבור. מובן שכולם רצו להביט בפניו ברגע המרטיט הזה. על הסתכלות זאת נאמר, שהיא "שוברת את כל המסכים וההסתרים וסותמת את פיות המקטרגים".

בהתוועדות מוצאי ראש השנה תשנ"ב, שהייתה הפעם האחרונה ששמענו את קולו של הרבי זי"ע בראש השנה, בדרך הרבי שנוכה לגאולה ואז נוכל להביט בפניו של הקדוש ברוך כביכול, "ולא יכנף עוד מורידך והיו עיניך ראות את מורידך", שהרי הקב"ה יהיה ה"בעל תוקע" שיתקע בשופר גדול לחרותנו, בקרוב ממש.

עיקר העבודה הפנימית של
ראש השנה בתקיעת השופר
היא קבלת עול מלכות שמים.
קבלת עול כללית לכל השנה
המתחדשת עלינו. קבלו
מלכותי ואחר כך קבלו גזרותי

של המלך. את הביטול הזה משיגים על ידי התעוררות קבלת עול של עצם הנשמה של היהודי, וידוע העיקרון שהתעוררות העצם באדם הגשמי למטה מעוררת את העצם של מעלה;

מצד שני, בכדי שהביטול יהיה אמתי, הוא צריך לחדור את כל כוחות הנפש; את כל האברים הגשמיים והרוחניים גם יחד. המלכת הקדוש ברוך הוא חייבת להגיע אל פנימיותו של האדם. הפנימיות היא המשכה אל תוך הכוחות הפרטיים של הנפש.

לכן בעל התוקע, המתווך, צריך שיכלול את שני העניינים האלה בבת אחת: הוא צריך את קול השופר של קרן הבהמה המעורר התבטלות עצמית של הנפש, ועל-ידי כך מתעורר העצם של מעלה ונעשה ה"תמליכוני עליכם"; ויחד עם זאת צריך הבעל תוקע להיות אדם היודע את כל "ארחי דמלכא קדישא" ומכיר ב"קרא דמלכא קדישא", עם כל הפרטים המובאים שם בזהר. על ידי הכרתו בכוחות העליונים, הוא מחדיר את הביטול של עם ישראל לקדוש ברוך הוא בכוחות הפנימיים של נשמות בני ישראל בעולם למטה.

לפני התקיעות בעל התוקע אכן מתבונן בעומק בכוונות התקיעה, ועליו להיות אדם היודע ומכיר את "ארחי דמלכא קדישא" ויודע איך להמשיך את "תמליכוני עליכם" בפנימיות. יחד עם זאת, במהלך התקיעות עצמן, עליו לתקוע בשופר של בהמה גשמית ולעורר את ה"קול פשוט", את קבלת העול המוחלטת המעוררת את פשיטות העצמות.

ופניו מאירים כמראה מלאך ה'

לאחר התקיעות היה הרבי חוזר למקומו, אבל לפני הקדיש של מוסף היה עוד חלק חשוב מאד, שבעצם מסיים את התקיעות דמיושב של הרבי (את

אם ההתעוררות מאב אל הבן או מן הבן אל האב, רק ש"על לכל חפץ כו'". וזהו "עד שתחפץ", וכמו לעתיד לבוא בביאת אליהו, דכתיב: "והשיב לב אבות כו'".⁸ וגם עתה לפרקים מתעורר כו', כמו בחצות לילה כו',⁹ ובכל גלות יש עתים מיוחדים כמו בעת צרות ישראל "לו צר" ממש כו',¹⁰ ודי למבין...

ריחוק וקירוב

עיקר התשובה [הוא] כמו שכתוב "והרחק תשוב כו'".¹¹ השבה זו מן הריחוק העצום הוא שתשוב לשרשה ומקומה, כמו השבת אבידה, וכמו "ושבתם לארץ כו'".¹² כאשר נדחו בארץ רחוקה ישובו משם כו' כמו "אם יהיה נדחק כו'".¹³ וזאת המצוה אינה אלא בחוטא שאבד נפשו ונדח משרשו מאד, ונתמרמר מאד בנפשו בהתעוררות עצמו לבלתי ידח כו', ושב אל ה' בכל לבו ונפשו כו', כמנשה ששב לאל כו'.¹⁴

הרי יש כאן ב' דברים: א', שניתק ונבדל ונתרחק ממקום טומאה, שהן היכולות הקליפות דמות ורע שנקרא שערי טומאה; כל שיתמרמר בלבו על החטא - יותר ניתק ונתרחק משם. [ב'] ובזה עצמו יש בחינת הקירוב אל ה' יותר.¹⁵ והוא מה שכתוב¹⁶ "ושבו אל ה'", כמו הרוח שתשוב אל ה'.

ואין לחלק בזה כלל וכלל¹⁷, דוראי לפי ערך הריחוק מן המות והרע - כך ערך קירובו אל החיים והטוב שהוא התשובה אל ה'. ואף על פי שהן ב' תשובות, א' תשובה מן הרע שנקרא ריחוק והבדלה¹⁸, והב' תשובה אל ה' שהיא הקירוב והדבוק - הכל אחד ממש במשקל אחד, כי הא בהא תליא ממש, כמו השב מארץ מרחק, כל שיתרחק יותר ממש יתקרב יותר לארץ אחוזתו כו'.

ומכל מקום, במהות אופן התשובה - שני הפכים הן, שזה בא בתכלית העוצב ומרת הנפש, וזה בא בתכלית השמחה וחדות הנפש. כי הנה, על עצם ריחוקו מאלקים חיים יתמרמר בנקודת הלב, ותיכף ומיד בכה יבכה על חטאת נעורים. ואם לאו - לא נקראת תשובה אמיתית כלל, כידוע, וכמו שאמר דוד¹⁹ "אשחה בכל לילה מטתי בדמעתי ערשי כו'", והוא בקריאת שמע שעל המטה. והרוחץ פניו בדמעות מתקן לצלם אלקים שפגם כו'.²⁰ ומיד בזכרו שכבר הוחלט בלבו ושב באמת ולא יסור עוד לקלקולו, וידבק נפשו אחרי ה' ותורתו - זהו הנקרא תשובה אל ה' - יבא לכלל שמחת הנפש מאד מאד, כי במה שנפטר מן הרע ומות רוחני ויצא מן החושך כו' ישמח לבו, כמו שהיה יוצא מן המות הגשמי, כי עונש מות הנשמה גדול הרבה מעונש מות הגופני, כידוע.

תשובה מתוך שמחה

ובאמת, כאשר אין שמחה בלבו מאשר כבר נפטר מן הרע, שהיה מקושר במקום טומאה ונכנס תחת קדושה האלקית - אינו בגדר התשובה אמיתית כלל, כמו הגר שמתגייר ששמח במה שנכנס כו'.

- 17 בין שני הענינים הללו שהם בעצם שני השלבים הנ"ל של "תשובה תתאה" ו"תשובה עילאה".
- 18 כלומר, התנתקות מהרע.
- 19 תהלים ו, ז.
- 20 ראה זהר ח"ג עה, ב. ראשית חכמה שער היראה פ"ט ד"ה עוד מענין. ושם שער התשובה פ"ה ד"ה גם יכוין.

ולא כאותן שקורין שם "תשובה" רק מה שמסגפין עצמם על חטאת נעורים, כמו שכתוב²¹ "אוילים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו". דהנה, הגם שצער וסיגוף זה, מצד מיעוט חלב ודם, מתקן למה שפגם בחטאו - שהוסיף כח לטומאה בתאוה וזה שבחלב ודם שבנפשו שהוטמאה שם; מכל מקום, עיקר התשובה היינו מה ששב בלבו מחטאיו והוחלט שיעזוב דרכו הקדום ושב אל ה', שמזה יגיל וישמח נפשו, וזהו עיקר חיזוק ועוז התשובה בלבו להיות מתקיימת לעולם ולא יסור עוד למעשיו ומחשבותיו הקודמין.

אמנם, ודאי צער הנפש תיקון לפגם החטא, אך באופן שישוב אל ה' בכל לבו בשמחה ואהבה, שזהו עיקר התשובה - כששב אל ה'. אבל אם אינו שב אל ה', אף על פי שמסגף עצמו ומצער נפשו על העבר באמת, ומודה ועוזב כו', אינה אלא לשעתה שנתעורר עתה, ויכול לחזור לסורו כשיפול במשך זמן מהתעוררות זו או כשיבא לכלל נסיון במקום טומאה

כו'. מה שאין כן השב בתשובה שלימה הוא השב אל ה', שמזה ישמח על היות שייצא מן המות ואופל לחיים ואור גדול, וזה האות ששב באמת. וזהו הענין הנ"ל דבמשקל אחד הם, משום דהשמחה לפי ערך הצער, דמסתמא נגע לנקודת לבו מה שהיה מקושר במקום טומאה ונתרחק, על כן הקירוב ישמח נפשו. וכאשר לא ישמח כל כך - זהו הוראה²² שלא היה הצער מצד עוצם הריחוק כו', ועל כן אינה מתקיימת כלל...

תשובה תתאה ותשובה עילאה

והנה... ידוע בענין תשובה עילאה ותשובה תתאה²³ - שזהו כניצוץ הנמשך ומתקרב אל השלהבת: שבהיות הניצוץ רחוק מאד מן האבוקה יכבה אורו מעט מעט, אך כל מה שמתקרב יותר יותר יודלק ויאיר אורו ברוחב וגובה, עד שבקירובו לאבוקה ממש יוכלל בה²⁴. וכמו הלכנה, בקירובה אל השמש - תקבל מילוי אורה כו'.²⁵

ויש בזה ב' אופנים: א', שיתקרב האבוקה והמאור לגבי הניצוץ, שעל ידי זה ממילא יודלק ויאיר עד שיוכלל כו'. [ב'] או שיעלה הניצוץ מלמטה למעלה ויתקרב מעט מעט לגבי האבוקה כו'. וידוע ומבואר במקום אחר, שב' אופנים אלו הן הנקרא תשובה תתאה ותשובה עילאה: דכאשר מתגלה מלמעלה למטה להאיר בנשמות בחינת עצמיות אלקות, ממילא ישובו אל ה', והוא תשובה עילאה שקדמה לתשובה תתאה. וכמו "השיבנו ה'" ואחר כך "ונשובה"²⁶ - תשובה אמיתית שמתקיימת לעולם. כמו בעשרת ימי תשובה²⁷ ובת קול שמכרזת

- 23 ישנם שני שלבים בעשיית תשובה: "תשובה תתאה" היא המדרגה התחתונה יותר בתשובה - התשובה על החטאים ותיקון הפגם שנגרם על ידם; ו"תשובה עילאה" - היא השיבה וההתקרבות לאלקות, שבאה לאחר כפרת ותיקון החטא בשלמות. ראה אגרת התשובה סוף פרק ח' ואילך.
- 24 כאשר האדם עדיין אינו נקי מעוונות, והוא רחוק מאלקות - אזי עוצמתו של גילוי האור האלקי המאיר בנפשו (המתבטא בתנועה של תשובה - רצון לשוב ולהתקרב אל ה') הוא במדרגה נמוכה יותר ("תשובה תתאה"), ואילו כאשר האדם נקי מעוונות ופחות רחוק מאלקות - עוצמת גילוי האור האלקי בנפשו גדולה יותר ("תשובה עילאה").
- 24 כלומר, יהפוך לחלק ממנה.
- 25 ככל שהלכנה תהיה קרובה יותר לשמש - כך יגדל ויתמלא אורה.
- 26 איכה ה, כא.
- 27 שאז ישנה התקרבות מלמעלה אל נשמת האדם, כדברי חז"ל ("ר"ה יח, א) שעל ימים אלו נאמר "דרשו ה' בהמצאו

21 שם קז, יז.
22 =ראיה והוכחה.

בכל יום כו'. וכאשר התעוררות תשובה מצד עצמה בנשמות הולך ועולה ומתקרב למעלה - נקרא תשובה תתאה כו', כמו הניצוץ שעולה מלמטה כו', שזהו בהיות הניצוץ רחוק מאד דוקא כו', ודי למבין.

ומעתה יובן גם כן בענין ב' הפכים דמרירות ושמחה בבעל תשובה, כנ"ל: דמה שמיצר בבכיה על חטאת נעורים ועל נפילתו בכל יום במחשבות לא טובות, ועושה ההסכם חזק מאד בלבו לבלתי ילך אחרי ההבל עוד - זהו בחינת תשובה תתאה, שניתק ונבדל ממקום טומאה, ונקרא מי בוכין²⁸ שעולין בבכיה, כמו שכתוב²⁹ "בבכי יבואו כו'", "הלוך ילך ובכה"³⁰ - דמשמע שהליכתו זו³¹ בכל שעה היא בבכיה דוקא. והרי בהליכה זו שניתק ונתרחק ממקומו הראשון נתקרב יותר להקדושה, והרי זה כניצוץ שמתקרב לאבוקה שהולך ואורו³², כנ"ל, שזהו בשמחה דוקא, והוא מה ששב אל ה' שיגיל וישמח כנ"ל.

**וזהו ענין השמחה
שאחר הבכיה, בהיותו
הולך בבכיה, ברגע זו
עצמה שב אל ה' בכל
לבו בשמחה, מפני שה'
קרוב אליו ממש. והרי
זה ממש כמשל הבן
שנתרחק מאד מאביו,
בודאי "הלך ילך ובכה"
לחפש את אביו; אך
בראותו [את אביו]
ישמח ויבכה כאחד,
וכך בכיה וחדוה כאחד
בהליכה זו**

הענין הוא, כמו שכתוב³³ "שלוש שלום לרחוק ולקרוב" - שרחוק נעשה קרוב³⁴. והיאך הרחוק מה' כחוטא גמור נעשה קרוב ממש כעבדי ה' הקרובים אל אור פני מלך חיים³⁵ כו'? ודאי מובן, מפני שה' יוצא ממקומו ויורד למטה מטה, כמו שכתוב³⁶ "קרוב ה' לנשכרי לב כו'", והן הבעלי-תשובה שלבכם נשכר לחלקים קטנים במרירות עצומה והכנעה גדולה, ורוח נשברה זו - כזבח וכקרוב הוא ממש, כמו שכתוב³⁷ "זבחי אלקים רוח נשברה כו'"; וכמו במזבח שירדה אש של מעלה כו'³⁸, כך על ידי זה יורד אור ה' ושוכן בלב ורוח נשבר זה של הבעל-תשובה האמיתי, "כי רם ה' ושפל יראה כו"³⁹, שמצד הבכיה במרירות והכנעה שנקרא "מים תחתונים בוכין אנן בעינן למהוי קדם מלכא כו'" - הרי "כל לבבות דורש ה'"⁴⁰, וכתוב⁴¹ "כי תדרשנו ימצא לך"⁴², היינו כמשל המאור והאבוקה שנתקרב ויורד ונמשך לגבי הניצוצות.

וזהו "ימצא לך" - שימצא לך באשר אתה שם, בתחתית המדריגה. וכמו "דרשו ה' בהמצאו"⁴³ - היינו בעשרת ימי תשובה, שנמשך המאור לניצוצות מצד רחמים רבים כו', "בהיותו

- 33 ישעיה נז, יט.
34 ברכות לד, ב: "מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין, שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב, לרחוק ברישא והדר לקרוב" - תחילה אומרים "שלום" למי שהיה רחוק והתקרב, ורק אחר כך אומרים "שלום" למי שהיה קרוב תמיד, הרי שבעלי תשובה גדולים מצדיקים.
35 ראה משלי טז, טו.
36 תהלים לד, יט.
37 שם נא, יט.
38 ראה יומא כא, ב.
39 תהלים קלח, ו.
40 דברי הימים א כח, ט.
41 שם ("אם תדרשנו ימצא לך").
42 תוכנם של פסוקים אלו הוא שכאשר לב האדם מבקש להתקרב אל הקב"ה - אזי ישנה התקרבות מצד הקב"ה אל האדם.
43 ישעיה נה, ו.

קרוב⁴⁴ ממש, ואז ממילא יומשכו כל הניצוצות האובדים והנדהים וישבו אל המאור ויתקרבו ממש. וזהו "רחוק שנעשה קרוב" ממש, ודי למבין.

ונמצא יש כאן תשובה תתאה ותשובה עילאה, כפי המשל הנ"ל. ולא שכל עיקר התעוררות תשובה תתאה כא מתשובה עילאה, שהוא קירוב המאור, אלא אדרבה: תשובה תתאה גרם לתשובה עילאה, שירד העצמות כו'⁴⁵. וזהו ענין השמחה שאחר הבכיה, בהיותו הולך בבכיה כנ"ל, ברגע זו עצמה שב אל ה' בכל לבו בשמחה,

מפני שה' קרוב אליו ממש. והרי זה ממש כמשל הבן שנתרחק מאד מאביו, בודאי "הלך ילך ובכה" לבקש⁴⁶ את אביו; אך בראותו⁴⁷ ישמח ויבכה כאחד, וכך בכיה וחדוה כאחד בהליכה זו.

וזהו שכתוב "בבכי יבואו"⁴⁸, וביאה זו הוא להקבלת פני אביהם שבשמים, שבודאי ישמחו בו, רק יהיה הילוכם לקדש לחזות בנועם ה' בבכיה - שהוא התשובה מעומקא דלבא, כמאמר "אם ישראל עושין תשובה נגאלין כו"⁴⁹...

"דרשו ה'" - בר"ה ועשי"ת, "בהיותו קרוב" - ביום הכיפורים

...וזהו "מן המצר קראתי" בתשובה שלמטה, בראש השנה בשופר כו'⁵⁰, "ענני במרחב י"ה"

- 44 כהמשך הפסוק בישעיה שם.
45 שעצמות אורו של הקב"ה תתגלה ותתקרב אל האדם, כמו המשל דלעיל מ"מאור" (מקור האור והקדושה) המתקרב ל"ניצוץ" קטן (נשמתו של יהודי).
46 =לחפש.
47 שוב את אביו.
48 "יבואו" משמעו הביאה וההתקרבות עצמה; כלומר, בכיה תוך כדי הקירוב והשמחה עצמם ולא רק במהלך החיפוש.
49 סנהדרין צז, ב.
50 התשובה שבראש השנה היא על ידי קיום מצוה (שופר), ולכן זוהי תשובה הבאה מלמטה (כלומר מצד מעשי האדם); וזוהי בחינת "מן המיצר", הארה אלקית מצומצמת.

בי"ג מדות הרחמים שנמשך ביום כפור⁵¹, ש"ישוב ירחמנו", "ישוב" מלמעלה מעומק עצמותו ממש, שאין כח המצות מגיע שם.

וכמו שכתוב⁵² "ויקרא ה' ה' כו'", לסלוח כל עון ופשע. והיינו הטעם שבעלי תשובה גדולים מצדיקים גמורים שעל ידי תורה ומצוות כנ"ל... וזהו גם כן ענין "דרשו

ה' בהמצאו" - בתשובה שלמטה מעומק לעומק כנ"ל, שאין דרישה אלא בלב, כמו "בכל לבי דרשתיך"⁵³, וכמו "אם תדרשנו ימצא לך".

אך בראש השנה ועשרת ימי תשובה, "בהמצאו", שימצא

אז לכל דורשיו ומבקשיו יותר משאר עתים⁵⁴, והיינו מה שנתעורר אהבה רבה האלקית המסותרת העצמית בלב כל כו', כנ"ל בענין "כל שאינו בוכה כו'". ו"קראוהו בהיותו קרוב" היינו ביום כפור, דכתיב "לפני ה' - ממש - תטהרו" (כדוגמא דלעתיד לבא, שנאמר⁵⁵ "ונחיה לפניו" ממש), והוא "קראוהו בהיותו קרוב" אלינו כקירוב המאור לגבי הניצוץ...

וזהו כללות ענין ב' מיני תשובה דתשובה תתאה ותשובה עילאה: תשובה תתאה ד"דרשו ה'" - הוא בראש השנה עד יום כפור, וביום כפור - תשובה עילאה מלמעלה למטה, והיינו "בהיותו קרוב" ממש כו', ודי למבין.

(מתוך "שער התשובה" שבספר דרך חיים
לכ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע)

- 51 שהם רחמים בלתי מוגבלים, ממדריגה אלקית שבה לא נפגם הקשר שבין יהודי לה' (ולכן - התגלותם גורמת סליחה על כל העונות).
52 בנוגע ל"ג מדות הרחמים.
53 תהלים קיט, י.
54 כלומר, אף שזוהי "תשובה מלמטה", בכח עבודת האדם - אך ישנה בזמן זה גם עת רצון מלמעלה להגיע בקלות יותר לידי תשובה זו.
55 הושע ו, ב.

ניצוצות חב"דיים ליום כיפור

קטעים מתוך 'לקוטי תורה' לאדמו"ר הזקן

עם ביאורים קצרים מהגאון רבי שלמה יוסף זווין זצ"ל

נפש האדם מצד עצמה הרי היא עומדת להיות בטלה למקורה ושרשה, כנר בפני אבוקה, אבל מצד התלבשותה בגוף האדם נמשכת אחר מאוויי הגוף וצרכיו המרובים וקשה לה להיפרד מהם. גסות הגוף וחומריותו מלבישים את הנפש מראשה ועד רגלה, והתלבשות זו נקראת בשם "סירכות הריאה", כשם שהריאה נסרכת ודבוקה ומושרשת עד שאינה יכולה להניף על הלב. ואף אם לבבו של אדם יבין האמת, שהעולם, שהוא תחת הזמן והמקום, הוא בטל במציאות לגבי אור-אין-סוף שלמעלה מגדר זמן ומקום, מכל מקום קשה לו לצאת ממאסר הגוף. קשור ואסור הוא אליו באלפי נימים וחבלים. כח התשובה פועל הפרת ובטול כל הקישורים והאיסורים וה"סירכות", שהנפש מסתבכת בהם. הנפש משתחררת מכבליה. נדרנא לא נדרי, ואסרנא לא אסרי."

כל נדרי

"וזהו שכתוב ושמע אביה את נדרה כו' הניא אביה אותה שהאב מפר את הנדר, כי מבחינת אהבה רבה הוא מפר כתרומתו מבטל כל האיסורים והקישורים אשר כנסת ישראל היא אסורה וקשורה ואין חבשו מתיר עצמו כי אם על ידי מידת אהבה רבה בחינת אביה. ועניין האיסורים שהיא אסורה וקשורה בהן יש לומר דהיינו חלישות כח הנפש, שאין בכחה לצאת מנרתקה ומאסרה וכו' חומריות הגוף ונפש הבהמית... דקישורים אלו נקרא סירכות ברעיא מהימנא שהנפש מסתבכת בהם ועי"ז אינה יכולה לעלות וכו'... וי"ל שהפרת הנדרים ביוהכ"פ היינו שע"י תשובה נמשך בחי' הפרת ובטול הקשרים וגילויי האהבה רבה בנפש..."

לקוטי תורה מטות פה, א

גאולה הניצוצות

הגאון רבי יוסף דוב הלוי סולובייצ'יק זצ"ל

"שערי תשובה" - אומרים, כי התורה מדברת כאן לא רק בגלות ישראל במובן הגיאוגרפי-פוליטי, אלא גם בגלות היחיד במובנה המטאפיסי-רוחני. החוטא, כל חוטא, הוא בגלות. הוא נידח בקצה השמים, הוא נפוץ בעשרות מקומות בחינת "והפיצך ה' בגויים". גלות הוא חוסר בית והחוטא הוא בן בלי בית. יכול שיהיו לו לחוטא ארמונות ווילות נהדרות - אבל בית אין לו. יהודי אינו יכול למצוא לו בית, אם אין הקב"ה שריו בו בבית.

החוטא, אומרים חכמי הקבלה אינו אישיות אחידה - והם בתמימות נפשם תפסו את הדברים בצורה מעמיקה יותר מהפסיכולוגים המודרניים - הוא אישיות מפוצלת, נפוצה, נידח ונהדף למשב כל רוח, כשחלקו בתחום זה וחלקו האחר בתחום אחר. הוא אינו עקבי. הקללה של "והפיץ ה' אתכם בעמים" חלה לא רק על האומה, אלא גם על החוטא היחיד. כשרונותיו, כוחות הנפש שלו, רגשותיו ומחשבותיו אין להם קשר פנימי, אין נקודה אחת שבה מתמקדת אישיותו. תשובה - היא קיבוץ גלויות, שפירושה: איחודה וליכודה מחדש של האישיות שנתפצלה לרסיסים בעטיו של החוטא.

כך כותב הרבי האמצעי:

"כתיב: אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלקיך. ויש להבין, איך שייך עניין קיבוץ ביחיד, שהאסיפה והקיבוץ אינו שייך אלא ברבים. והמשל כתוב נדחך, הוא בחינת פיזור נצוצי חלקי אור-הנפש אחת במקומות רבים זרים ורחוקים מאוד, כי נר ה' נשמת אדם. נפש האדם שנבראה בצלם אלקים היא אינסוף ויש בה עצמה מרחקים עצומים שבהם נפוצים ניצוצותיה ורסיסה, עד "שצירכים אסיפה וקיבוץ גם בכל יחיד, וזהו עיקר עניין קיבות גלויות כידוע, והוא הנקרא בחינת תשובה תתאה".

יש משמעות רבה למקבילה הזאת שבין גלות וקיבוץ גלויות של כלל ישראל במובן הפוליטי-גיאוגרפי לבין הגלות וקיבוץ הגלויות המטאפיסי-רוחני של החוטא שבתשובתו הוא בא לקבץ את הניצוצות הפזורים של אישיותו הרוחנית כדי לעשותה שוב לאישיות אחת.

(על התשובה, עמ' 294)

התשובה שבפרשת נצבים היא תשובה הבאה מתוך התקרבות להקב"ה והיא היא התשובה של יום הכיפורים, בו נפגש יהודי עם הקב"ה מקרוב וכשהוא כל כך קרוב קשה לעבור עבירה. עשויה נפשו של אדם להיות נקוטה מן החטא, כשהוא רחוק מהקב"ה וחש בריחוקו ומתגעגע להתקרבו, וכל שכן שלא יבוא לידי חטא כשהוא חש בקירבתו של הבורא. יום כיפור הוא מומנט כזה, ומכאן הסמיכות של פרשת נצבים ליום הכיפורים.

בפרשה זו מצוים שני עיקרי הדת, תשובה וגאולה:

"והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה, הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלקיך שמה. ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום, אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך. ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה. אם יהיה נידחך בקצה השמים, משם יקבצך ה' אלקיך ומשם יקח. והביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך והטיבך והרבך מאבותיך".

מהו הקשר בין תשובה וקיבוץ גלויות שבביאת המלך המשיח? שאלה זו נשאלה בפי רבים ויש עליה שתי תשובות, תשובה אחת בפי חכמי ההלכה ואחרת בפי חכמי הקבלה והחסידות, שתיהן אמת ושתיהן רבות משמעות.

חכמי ההלכה קבעו - וההלכה נפסקה (פ"ז מהל' תשובה ה"ב) ברמב"ם - כי אין ישראל נגאלין אלא בתשובה. לעומת זאת ניתנה לנו ההבטחה כי סופם של ישראל לעשות תשובה ומיר הם נגאלים. בפרשת נצבים מצוים שני הדברים הללו: תחילה כי ישראל יגאלו רק לאחר שישובו בתשובה, ושנית הבטחה כי עד כמה שלא יהיו ישראל חוטאים ורחוקים מהקב"ה - סופם לחזור לארץ ישראל על ידי התשובה.

המקובלים - והדברים מובאים בספר הזוהר וב"אור החיים" ובמפורש ובמודגש על ידי בעל ה"תניא" באיגרת התשובה שלו, במקום שהוא מדבר על תשובה עילאה ותשובה תתאה, ובייחוד על ידי בנו "הרבי האמצעי" בספר המעמיק

בגדי לבן

"ולכן היה הכהן גדול צריך להיות לבוש ביוהכ"פ בעבודת היום בבגדי בד דייקא, כי אז הוא נכנס לפני ולפנים בעולם האחרות לכפר על כל פשעי בני ישראל וכמ"ש ונסלח כו' והיינו בבגדי פשתן דוקא. וזהו ענין הוי' בדד ינחנו. פי' בדד הוא בחי' לבדו כמו קודם שנברא העולם... ולכן הן בגדי לבן, כי בחי' הלבון אינו כשאר הגוונים. כי הוא בחי' עצמיות של הדבר ואין כאן דבר נוסף רק עצם הדבר לבד. משא"כ שאר הגוונים שהם צבע שצובעים בו, אדום ירוק, שהצבע אדום הוא דבר נוסף על עצם הדבר שהיה לבן עד"מ ועכשיו ע"י הצבע נעשה אדום, ונמצא זהו הרכבה על עצם הדבר. משא"כ גוון לבן שהוא עצמי".

לקוטי תורה אחרי כח, ג

"כתנת בד קדש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו". בד - דבר העולה מן הקרקע בד בבר, קנה יחיד מכל גרעין ואין שני קנים עולים מגזע אחד (רש"י).

הכהן הגדול כשנכנס ביום הכיפורים לפני ולפנים, בעולם האחרות, היה לבוש בגדי בד, רמד ל"ד' בדד ינחנו", בחינת הוא לבדו הוא, כמו קודם שנברא העולם. ולפיכך הם בגדי לבן: מראה הלבון אינו כשאר הגוונים, אדום וירוק וכיוצא, שכולם הם מורכבים ונוספים על עצם הדבר על ידי הצבע שהדבר נצבע בו, מה שאין כן גוון לבן, הוא פשוט, עצמי, ואינו צבע מן החוץ.

כל התענוגים למטה הם מורכבים מאיזה דבר מן החוץ. האדם מתענג מאכילת דבר ערב, מקול וממראה, מהשגת דבר חכמה וכיוצא. הרכבה. מה שאין כן במקור התענוג למעלה, שאין לך דבר שחוץ ממנו, התענוג הוא פשוט, עצמי, בלתי מורכב. בחינת "שעשועי המלך בעצמותו".

כדי להיות ביום הכיפורים מחילת העוונות, צריכה לבוא התגלות והארה גדולה ועצומה ממקור התענוגים, ומשם מתמלאים הפגמים שפגמנו בתורה ומצוות. התענוג העצמי מצטמצם ומתלבש בחכמה, בתורה ובמצוות, וכשפגמנו בהם - אין הפגמים יכולים להתמלא אלא על ידי המשכת גילוי עצמיות התענוג שהוא פשוט ואינו מלוכש עדיין בשום דבר.

ולכן - בגדי לבן, שהוא גוון עצמי.

התשובה

"ענין התשובה הוא להשיב פנים בפנים אליו ית', כי הלא התשובה הוא לשוב ולהתקרב אליו ית'. ולכאורה לא שייך לשון זה לגבי הקב"ה, דכתיב ביה את השמים ואת הארץ אני מלא, ולמה צריך לשוב ולהתקרב אליו ית' ובמה נתרחק? אלא הענין הוא, כמשל ב' בני אדם שעומדים זה אצל זה רק שחוזרים עורף זה מזה אין לך ריחוק גדול מזה, ואין קירוב אלא בהחזרת פנים אל פנים".

לקוטי תורה אחרי, כו, ד

"שובה אלי ואשובה אליכם".

על מי שנאמר "מלא כל הארץ כבודו", "את השמים ואת הארץ אני מלא", ולית אתר פנוי מיניה, אין נופל הגדר של ריחוק וקירוב במקום, עד שיאמר: "דרשו... בהיותו קרוב". הקירוב הוא מחיצוניות לפנימיות. משל לשני בני אדם העומדים זה אצל זה, וכשעומדים באהבה וחיבה וכל אחד פונה לחברו בפנימיות לבבו הרי הם קרובים, אבל כשהם ברוגז ובשנאה ואינם סובלים איש את חברו הם קרובים במקום ורחוקים בפנימיותם.

כשפנימיות חפצם של ישראל הוא לדבקה בד' אחד, אף הם מקבלים השפעה פנימית מה' ככתוב: "יאר ד' פניו אליך". ואז הם במצב של "פנים בפנים דבר ד' עמכם". אבל יש שפונים אל ד' בחיצוניות, בבחינת עורף, "כי פנו אלי עורף ולא פנים", כלומר אפילו כשפונים אלי, הרי זה כלאחר יד, מצות אנשים מלומדה, "עורף ולא פנים", ואז אף ההשפעה מלמעלה נמשכת בבחינת חיצוניות, "כמאן דשדוי בתר כתפוי".

התשובה היא החזרת פנים בפנים. "שובו אלי" בפנימיות הלב ממטה למעלה, "ואשובה אליכם" בהארת גילוי הפנימיות מלמעלה למטה.

הסליחה

"וזהו סלחתי כדברך, כלומר כמו שאתה מבקש, כפי אתערותא דלתתא כך אתערותא דלעילא. וכדרך שאדם מבטל רצונו למטה מחשוכא לנהורא, כי הכל תלוי ברצון וכל מחשבות האדם ושכלו ומדותיו מתנהגים עפ"י הרצון, כך מתגלה אליו רצון העליון ב"ה, כי אית רצון ואית רצון כנ"ל".

לקוטי תורה האזינו עב, ג

הסליחה היא התגלות הרצון. משל לאדם המבקש סליחה מחברו, אפילו שיודע שלא יעשה לו מאומה בעד חטאו כנגדו, אינו רוצה שיהיה ברוגז עמו. ומהו הרוגז? הפיכת הרצון ממנו, ולכן הוא מבקש שיטה שוב רצונו אליו.

וכך אנו מבקשים: "סלח לנו" - שיתגלה אלינו בחינת רצון העליון. אבל גילוי זה תלוי בביטול רצונו של האדם למטה. כל מחשבות האדם ושכלו ומידותיו מתנהגים לפי הרצון, ועד כמה שהאדם מבטל את רצונו לד' כך נמשך לו גילוי הרצון מלמעלה. ולפיכך יש מדרגות רבות בסליחה, לכל אחד ואחד כפי אשר הכין לבו. הוא שנאמר: "המרבה לסלוח", ריבוי דרגות.

"ויאמר ד' סלחתי כדברך" - כמו שאתה מבקש ומתעורר, כך היא הסליחה. "כדברך".

הכפרה

"לכן ביום הכפורים אסור באכילה ושתייה ונעילת הסנדל שהן הכל בחי' הלבשת היש ולהיות בבחי' ביטול ממש אליו ית', ועד"ז הן כל הכריעות והשתחוואות שביום כפור שנופלים על פניהם להיות בבחי' בטול. והנה יש ב' מיני גסות הרוח בחי' חיצוניות שיודע בעצמו ערכו השפל ואעפ"כ מחשב את עצמו ליש ודבר בעיני הבריות, ויש בבחי' פנימיות שהוא בחי' עצמיות הגסות שדרכו ישר בעיניו והוא באמת חשוב גם בעיני עצמו. והנה על בחינה הא' נאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, עליכם דייקא, דהיינו מה שעליכם מבחוץ. ועל הבחינה הב' אמר מכל חטאתיכם, דהיינו חטאת פנימיות שלכם, לפני ה' תטהרו. פי' לפני ה', קודם בחי' הוי"ו".

לקוטי תורה אחרי כו, ד

עשרת ימי תשובה נתקנו נגד עשר כוחות הנפש. בכל יום מתקנים כח אחר שנפגם, עד שביום העשירי, יום הכיפורים, מתקנים בחינת התנשאות נגד הספירה האחרונה, ספירת מלכות.

"לך ד' הממלכה", וכשהאדם מתנשא הוא פוגם בספירה זו. ההתנשאות וגסות הרוח שקולה כעבודה זרה, כי עיקר ושורש עבודה זרה הוא מה שנחשב לדבר בפני עצמו, נפרד מקדושתו של מקום, והרי זו כפירה באחדות האמיתית, אשר כולא קמיה כלא חשוב. ולכן יום הכיפורים אסור באכילה ושתייה ונעילת הסנדל, שכל אלה מלבישים את ה"יש" ומניעתם גורמת ביטול עצמי. והן הן כל הכריעות וההשתחויות של יום הכיפורים, שנופלים על פניהם להיות בבחינת ביטול.

ושני מיני גסות הם. יש שהאדם יודע ומכיר בעצמו את פחיתות ערכו, אלא שלעיני הבריות הוא מתנשא ומחשיב את עצמו ליש נפרד. גסות זו היא בבחינת חיצוניות. ויש שהוא בבחינת עצמיות הגסות, שגם בעיני עצמו הוא חשוב. הרי זו גסות פנימית.

"כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם". כפרה היא קינוח והעברה מבחוץ וטהרה היא בפנימיות. לעומת הגסות בבחינה הראשונה נאמר "כי ביום הזה יכפר עליכם", מה ש"עליכם מבחוץ". וכלפי הבחינה השנייה נאמר "מכל חטאתיכם" - החטאות הפנימיות - "לפני ד' תטהרו".

הרחמים

"ולזה אנו אומרים כל הווידוים אשמנו בגדנו כו'. דלכאורה למה זה הסיפור, והלא השי"ת יודע תעלומות לב? אך כ"ז אנו אומרים כדי לעורר רחמים גדולים, לכן אומרים קודם אשמנו: אלהינו שהוא כחנו וחיותנו ואלהי אבותינו הוא גבוה מעל גבוה... והוא מאיגרא רמא כו' ומחמת זה נתעורר רחמים גדולים מלמעלה וממילא נתעורר אצל האדם ג"כ אהבה להבורא ית'".

לקוטי תורה דרושים לר"ה, סג, א

"וישב אל ד' וירחמהו" - וירחם על ד', כלומר: על חלק אלוה ממעל שבקרבו, שנפל ונתרחק מאיגרא רמא לבירא עמיקתא.

ישים האדם אל לבו את מקור חוצבו של ניצוץ האלקות שבנפשו ורוממותו בבחינת ייחודו ואחרותו באין סוף ברוך הוא בכבודו ובעצמו ועד כמה ירד עכשיו פלאים. הרי זה כמשל האוחז בראשו של המלך ומורידו למטה וטומן פניו בתוך בית הכסא, שאין לך עלבון גדול מזה. אי לזאת הרחמנות גדולה מאד, ועליה אנו מבקשים: "אלקי עולם ברחמיך הרבים רחם עלינו". ברחמיך כלומר: אתה בלבד יודע גודל הרחמנות, מה שאין ביכולתנו להשיג ולשער, עוצם רחמנות זו על הירידה הגדולה הזאת.

ולכן אומרים לפני הווידוים של "אשמנו בגדנו": "אלקינו ואלקי אבותינו". כלומר, גבוה מעל גבוה, והנה ירוד ירדנו ואשמנו כו'. מחמת כן מתעוררים רחמים גדולים מלמעלה, וממילא נתעורר אחר כך גם אצל האדם אהבה לבורא.

על פי 'לתורה ולמועדים', עם הוספות.

התקיעה הגדולה

"ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה. ועכשיו שבעוונותינו חרב בית המקדש, אעפ"כ יש לנו יום הכיפורים שבו מאיר בחי' עלמא דחירו, בחי' יובל... ולכן תוקעים ביוהכ"פ אחר נעילה תקיעה אחת, והוא מבחי' שופר גדול. כי תקיעות דר"ה זהו בחי' שופר סתם, שע"ז נאמר ואדני הוי' בשופר יתקע כנ"ל. אבל ביוהכ"פ שמאיר בו בחי' יובל, עלמא דחירו, היינו בחי' התגלות זו דשופר גדול, והיינו בחי' נעילה שאז הוא העלייה הגדולה והוא בחי' התגלות זו דשופר גדול וע"כ הוא גמר חתימה".

לקוטי תורה דרושים לר"ה, ס, ג

עיקרו של השופר נאמר בתורה ביום הכיפורים של יובל: "והעברת תרועה, תעבירו שופר בכל ארצכם". היובל הוא עולם החירות - "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה", "נפטרו עבדים לבתיהם". השופר של היובל הוא מבחינת השופר הגדול של לעתיד לבוא, אותו השופר של "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והגדחים בארץ מצרים והשתחוו לד' בהר הקדש בירושלים" - "עלמא דחירו". "יובל היא קודש תהיה לכם", כאותו "הר קודש" של השופר הגדול. משחרב המקדש, בטלו היובלות. אבל מעין "עלמא דחירו" של היובל, מאיר בכל יום הכיפורים. יש בכוחו של יום הכיפורים להעלות אף את האובדים והגדחים מ"אשור" ו"מצרים", מהאשור והתענוג החומרי מחד וממהמזור והמצוק והיסורים מאידך.

ולפיכך תוקעים ביום הכיפורים אחר תפילת נעילה תקיעה אחת. אחר העלייה הגדולה של גמר היום בנעילה, מאיר מעין התגלות של "והיה ביום ההוא". השופר של ראש השנה הוא שופר סתם, ותקיעת נעילה היא מעין השופר הגדול. אלא שאף היא אינה אלא מעין הארה, ועיקר התגלותו באמת יהיה לעתיד, כשיתקע בשופר גדול ממש.

מועדי תשרי

עבודת היום של ראש השנה היא הכתרת ה', על ידי קבלת עול-מלכות-שמים בצורה עמוקה ופנימית

- יום כיפור מגיע אחרי הניקיון היסודי של עשרת-ימי-תשובה, ובו כולנו נטהרים על ידי הגילוי האלוקי: "לפני ה' תטהרו" • בחג הסוכות כל מה שהיה מכוסה בימים הנוראים, פורץ ויוצא החוצה. שברון הלב והיראה הפנימית של הימים הנוראים הם המנוע של שמחת סוכות • נקודות יסודיות במועדי תשרי באור תורת חב"ד

משה שילת

■ ההכתרה ■

מתכנס וחוזר 'לעצמו'. המלכת הקב"ה בראש השנה ותחנונו אליו הם בקשה לקשר מחודש, שירצה אותנו מחדש ויחזור לכאן.

פשוט. לקבל עול.

עבודת היום היא בתחנונים ובשברון לב, כעבר המתחנן על נפשו. בראש השנה מופיעה בחסידות אזהרה מיוחדת: להימנע מדברים בטלים ודיבורים בכלל (!), למעט בשינה ולהרבות באמירת תהילים. גם אנשים גדולים ובעלי צורה מתעסקים ביום זה ב'עבודות פשוטות' של קבלת עול מלכות שמים. המיקוד איננו בעשייה או בלימוד, אלא בהתכנסות פנימית והתכווננות להתמסרות מלאה לרצון ה'. קבלת עול זו נותנת כוח לעבודת כל השנה, לעשייה מלאה רעננות ופריחה. דברי חז"ל:

עבודת היום של ראש השנה היא הכתרת ה' - "תמליכוני עליכם"!

בכל השנה אנו עוסקים. עוסקים בטרדות החולין, בפרנסה ובצרכי הגוף, ועוסקים גם בעבודת ה' בתפילה, לימוד תורה, קיום המצוות ותיקון המידות. בראש השנה, במשך 48 שעות, אנחנו לא עוסקים בשום דבר יומיומי - לא בגשמיות ולא ברוחניות - אלא אך ורק בתשתית הכל: הכתרה מחודשת של מלך העולם.

אנחנו מתעוררים להמליך את ה' עלינו ועל הבריאה כולה, "מלוך על כל העולם". ההכתרה של המלך היא ההתבטלות שלנו כלפיו, קבלת העול-מלכות-שמים היא עמוקה מאשר בכל שאר ימות השנה.

בחסידות מתואר איך בערב ראש השנה מתרחש 'סילוק'. הקב"ה מתעלם מהעולם ו'מתקפל פנימה',

נועלים ביחד

בסופו של יום אנו מגיעים לתפילה החמישית, תפילת נעילה. בתפילה זו עם ישראל בדרגת הקדושה העליונה ביותר, אין יהודי ללא הרהור תשובה. בחסידות מפורש כי חמשת התפילות של יום הכיפורים הן התגלויות של חמשת בחינות הנשמה (נפש, רוח, נשמה, חיה ויחידה) והדרגה הגבוהה ביותר - דרגת ה"יחידה" - מתגלה בתפילה זו. כשמתגלית ה"יחידה", "חבוקה ודבוקה כך, יחידה לייחודך" (מתוך ההושענות), אז אין מקום לשום דבר אחר, "אין עוד מלבדו" והדבוקות היא בשיאה.

ב'עולם' רגילים לפרש את השם "נעילה", שאוטוטו ננעלים שערי שמים ועלינו לעשות כל מאמץ שלא להישאר בחוץ... אבל הרבי מפרש ההיפך: כולנו נעולים בפנים! עכשיו אין שום דבר בעולם חוץ מה' וישראל עמו: "התוכן הפנימי של תפילת 'נעילה' הוא, שבתפילה זו בני ישראל ננעלים יחד עם הקדוש ברוך הוא. נועלים את כל השערים ולא מתירים לאף אחד להיכנס. גם הנבראים העליונים כמלאכים אינם מורשים להיכנס. רק ישראל ומלאך בלחודוהי".

הרבי מליובאוויטש מסביר שגם לדעת רבנן, המחייבים תשובה, "עיצומו של יום מכפר" (וכפי שמצינו ברמב"ם שמביא לשון זו אף שפוסק כרבנן). שני הרברים נכונים: מצד אחד אנחנו חייבים להיות 'כלים' לאור הגדול של יום זה, וזה על ידי חזרתנו בתשובה, בלעדיה אנחנו לא נותנים לשום אור אלוקי להתגלות בנו. מצד שני, האור עצמו שמתגלה ביום זה מבהיק בתוקף עצום, בעוצמה רבה לאין-ערוך מכל מעשה שלנו.

המצוות שלנו יוצרות אור עצום בעולם, אורות התשובה עצומים עוד יותר, מכיוון שהם מצליחים להפוך חטא מר למתוק ומראים שיש לנו קשר פנימי עם ה' ובכוחנו לנקות את הפגמים. אבל אור יום הכיפורים מאיר עוד יותר גבוה, משהו אחר, משהו שלא קשור למעשינו ולא תלוי בהם אלא לעיצומו של יום זה - "עיצומו של יום מכפר". אור זה קשור לעצמותנו, ל"חלק אלוהי ממעל ממש" שבקרבתנו שמתגלה ביום זה. ביחס לאור זה מלכתחילה לא שייך שום פגם, אבל גם בשביל אור זה צריך להתנקות, כי הלכלוך לא מאפשר לשום אור להתגלות אצלנו.

השבירה של הישות והמציאות שלנו בשעת התקיעה בשופר, מעוררת ומגלה את האהבה העצמית שבינינו לבין ה'.

הוויית ההוויות המוחלטת!

מרתקים דברי הרב סלובייצ'יק בעניין תקיעת שופר על פי החסידות (איש ההלכה פרק ח'): "תקיעת שופר, על פי השקפתו של בעל התניא, מבטאת את החרג הכביר של השואף לצאת מן המצר של מדת הצמצום - מדת הגבורה - למרחביה של התפשטות - מדת החסד.

בכית האדם בראש השנה - זו היא בכית הנפש המתגעגעת אל מקור מחצבתה, להתדבק בדודה, לא מתוך הסתר, אלא מתוך גילוי. תקיעת שופר מוחה כנגד המציאות ומכחישה את היקום. בשעה שאדם לוקח שופר ומריע, הרי הוא מוחה כנגד המציאות המבדילה בינו לבין האין סוף. הוא נאנח קשה ומיכב על אי-יכולתו לדלג על הרי הישות החוצצים בין נשמתו לקונה.

תקיעת שופר מייצגת את הערגה לסתימא דכל סתימין, דלית מחשבה תפיסא ביה, ושהוא מובדל ומפורש, נורא וקדוש. השופר מיילל ומייכב על המרחק האין-סופי המבדיל בין ההווה לבין האין-סוף. לפיכך הוא שולל את העולם ומרים את האדם להוויית-ההוויות המוחלטת".

"שנה שהיא רשה בתחילתה מתעשרת בסופה" מתפרשים בחסידות, שעמידתנו לפני ה' מתוך הרגשת דלות וריקנות תוך קבלת מלכות שמים אמיתית - היא ההתחלה של שנה עשירה ומלאה חן וחיים. כולנו חפצי חיים, כולנו שואפים לחיות במרחב אלוקי, אבל דווקא "מן המיצר", כיוון כל האישיות שלנו בראש השנה - על ידי זה דווקא ה' עונה לנו במרחב.

יום תרועה יהיה

אין ביום זה הרבה מעשים, יש ביום זה הרבה תפילות, הרבה כוונות ומעשה אחד: תקיעה בשופר - "יום תרועה יהיה לכם!" - ההמלכה נעשית באמצעות התרועה בשופר - "אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני... ובמה? בשופר".

התקיעה היא השמעת קול ראשוני ופשוט ביותר. לא קול מעניין או עדין במיוחד ולא סימפוניה של קולות, אלא זעקה!

בשופר - קרן טבעית של הדבר הנמוך מאיתנו בדרגה: בהמה. הדבר הכי פחות מורכב. התקיעה בשופר מכונה בכתוב "תרועה", ושני פירושים במילה זו: א. כתיית ושבירה (כמו "ורעו את ארץ אשור בחרב", וברש"י "ורעו - רוצצו". מיכה ה'). ב. חיבה ואהבה (כמו "ותרועת מלך בו". במדבר כ"ג).

יום התענוג

ויחיד סגולה - להתענג על ה' ממש - הופך ביום הזה לנגיש לכל אחד. ביום כיפור אף אחד 'לא זוכר' לאכול ולשתות. על פי החסידות, ניתן להגיע למצב של "לחיותם ברעב", כלומר שהרעב עצמו הופך להיות חיות הגוף ושמחתו.

עיצומו של יום

בגמרא מובאת מחלוקת האם נדרש לחזור בתשובה ביום כיפור בשביל לזכות בכפרת עוונות. לדעת רבנן "אין יום הכיפורים מכפר אלא על השבים", ואילו לדעת רבי, בין עשה תשובה ובין לא עשה תשובה, "עיצומו של יום מכפר". די בכך שאדם צם ביום זה ולא עושה עבירות ביום זה.

סוד קדושת הסוכה

בהלכה נקבע שלסוכה יש קדושה מיוחדת:
 "קדושת הגוף" - זאת למרות שהיא תשמיש-מצווה ולא
 תשמיש-קדושה • כיצד מתקדשים על ידי המצוות?
 מדוע נקבע חג-הסוכות מיד לאחר יום כיפור?
 סוד קדושתה של הסוכה - על פי מאמריהם
 של אדמו"ר הזקן ואדמו"ר הצמח צדק

מנחם מענדל ברנפמן

הסוכה לעומת תשמישי-מצווה אחרים

על הפסוק "חג-הסוכות שבעת ימים לה" דרשו חז"ל (ביצה ל, ב): כשם שחל שם שמים על החגיגה, כך חל שם שמים על הסוכה ו"עצי סוכה חלה קדושה עליה". ובאליה רבה (סי' תרל"ח) כתב, שהקדושה החלה על עצי הסוכה - זוהי קדושת הגוף. בשונה ממצוות אחרות שה"חפצא" שלהן אינו הופך להיות "חפצא של קדושה" אלא "תשמישי מצווה" בלבד. הנה כי כן הסוכה מתייחדת בכך, שלמרות שהיא בכלל "תשמישי-מצווה", בימי חג-הסוכות חלה עליה קדושה. וגם בפרי עץ חיים (סוף שער הסוכות) כתוב שסוכה קדושה גדולה, שעצי סוכה אסורים בהנאה.

במאמרי החסידות של חורש תשרי, מושם דגש על כך שכל מועדי תשרי קשורים זה לזה ונמשכים זה מזה: בחורש תשרי מתגלה הקשר העצמי - הקשר שקיים לנצח: בין ה' לבין ישראל, ובכל מועד בחורש תשרי מתגלה פן אחר של קשר עצמי זה.¹ בשורות הבאות נביא ביאור ממאמר של כ"ק אדמו"ר הצמח צדק נ"ע² העוסק בשאלת קדושת הסוכה, והמסביר מתוך כך מדוע חג-הסוכות נקבע בחורש תשרי ואיך הוא מהווה המשך ליום הכיפורים. כדרך הדברים בחסידות, אגב הדיון בנושא המרכזי נלמדים כמה עניינים עיוניים במחשבת חב"ד בנוגע לנושאים כלליים בתורה ומצוות.

1 קשר בין שני דברים יכול להתקיים בכמה אופנים ובכמה רמות. יכול להיות קשר חיצוני בלבד כמו ידירות, וייתכן קשר שהוא פנימי יותר, כמו קשרי משפחה וכו'. כשאומרים "קשר עצמי" (כמו אב ובן, לדוגמה) מתכוונים לומר שהקשר הוא מהותי ונובע מן העצמיות של כל אחד מהדברים הקשורים.

2 הרב יואל כהן שליט"א עמד על כך בהרחבה במעיינותיו גליון 3, נדפס גם בספרו "המועדים בחסידות", עמ' 37, ושם צוינו מראי מקום חשובים בסוגיה זו.
 3 בספר "אור התורה" דברים, עמוד א'תשה.

הג החיבוק

וכך מגדיר זאת הרב סולובייצ'יק (שם): "תקיעת שופר מייצגת את העריגה לסתימה דכל סתימין, דלית מחשבה תפיסא ביה, ושהוא מובדל ומופרש, נורא וקדוש. השופר כוכה מילל ומיכב על המרחק האין-סופי המבדיל בין ההווה לבין האין-סוף. לפיכך הוא שולל את העולם ומרים את האדם להווית-ההוויות. נטילת לולב, אתרוג - פרי עץ הדר - מקיימת ומאשרת את היצירה הנהדרה והיפה, שהאלקים, בבחינת ממלא וסובב כל עלמין, מציין מחרכיה. לפיכך נאמרה מצוות שמחה יתרה בחג הסוכות "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים". ברם, ראש השנה נקרא בתרגום "יום יבבה".

לעסוק בסוכה

כתב הרמ"א (בשם המהרי"ל): "מיד לאחר יום כפור יעסוק כל אדם לעשות סוכתו, משום שנשלמו ימי תשובה ויום ראשון שנכנס לחטא ח"ו, יקדים את עצמו לאתחולי במצוה". הרבי מליובאוויטש הסביר זאת באחד ממכתביו: "כשעשה האדם תשובה על העבר וירא הוא שלא יכנס לחטא מכאן ולהבא, עצה יש לזה - יעסוק בסוכה. הבעיה המביאה את האדם הישר לידי חטא ועוון היא ההרגשה המוטעית שהתורה והמצוות הן בשעות קבועות ביום, ואחר כך חפשי הוא לנפשו... וכשיעסיק שכלו ויתבונן במצוות סוכה, מצווה הראשונה אחרי כפרת העונות, יראה שצריך להיות "תשבו כעין תדורו", כי המצווה היא דירתו של האדם, ומקפת היא את כל גוף האדם מכף רגלו ועד קרקדו וגם לבושו וכליו בכלל".

קדושת הסוכה מראה איך כל חיי העולם הזה יכולים להיות מתוך דביקות אלוקית. הראייה הזאת מפתיעה עד מאוד, וכמו כל הפתעה טובה - גורמת להתפרצות שמחה. השמחה הזאת היא קצירת הפירות בשמחה, שלאחר החריש והזריעה בדמעה, בימי הסליחות והימים הנוראים. השמחה הזאת היא המעגנת בתוך החיים את הכיסופים הגדולים של תחילת תשרי, להתגלות מחודשת של שכינה בעולמות התחתונים.

לאחר ההתעלות הגדולה של הימים הנוראים, בהם אנו מתרוממים אל-על, מגיעים ימי הסוכות. הקדוש ברוך הוא יורד אל תוך החיים שלנו והשמחה היא אדירה, "ישמח ישראל בעושי"ו" ו"ישמח ה' במעשיו". בראש השנה ויום כיפור זכינו לקרבת אלוקים. הקדוש ברוך הוא מתגלה בימים הללו וקדושה יתירה חופפת על כולם. התחושה שמלווה את הגילוי הזה היא של יראה. רק לאחר יום הכיפורים, לאחר שהתבטלנו לה' מכל וכל וטוהרנו מכל ריחוק, יכול רגש השמחה להתגלות. כל מה שהיה מכוסה בימים הנוראים, פורץ ויוצא החוצה בחג הסוכות ("בכסה ליום חגנו"). שברון הלב והיראה הפנימית של הימים הנוראים הם המנוע של שמחת סוכות.

מן המצר נעשה המרחב

הסוכה מכניסה לתוכה את כל החיים שלנו. אם ביום כיפור אסור לאכול ולשתות ואנו פרושים מהעולם הזה ודומים למלאכים, הרי שבסוכות האכילה והשתיה היא מצווה - מצוות ישיבה בסוכה. אפילו שינה, חסרת המעש והדעת, הופכת למצווה פעם בשנה, כי אין בכלל חולין, הכל קדוש בקדושת הסוכה.

הקדוש ברוך הוא מחבק אותנו חזק בחג הזה: "התגלות בחג הסוכות בחינת 'וימינו תחבקני', כאדם החובק את חברו מאהבה ואינו מניחו להיפרד ממנו. כך בחג הסוכות: הסכך וג' דפנות הן בחינת חיבוק וקרבת ה' ממש, שסובבו ומקיפו מכל צד ואינו מניחו להיות בבחינת פירוד חס ושלוש. וזהו 'מן המצר קראתי י"ה ענני במרחב י"ה', שמן המצר שבראש השנה, נעשה מרחב בחג הסוכות" (לקוטי תורה' לבעל התניא).

התרענונות הלולב

בהקשר זה מעניין להתבונן בשתי המצוות המעשיות הבולטות בחורש זה: תקיעת שופר ונטילת לולב. בעוד תקיעת השופר מעלה את האדם כלפי מעלה הרי שכנטילת הלולב 'ממשיכים' את הקדוש ברוך הוא לעולם.

דבר זה דורש ביאור: במה שונה סוכה מציצית ומשאר תשמישי-מצווה, שדווקא בסוכה, עם היותה תשמיש-מצווה, חלה עליה קדושה?

"קדשנו במצוותיו"

על המצוות אנו מברכים בנוסח "אשר קדשנו במצוותיו", כלומר שעל ידי עשיית המצווה מושפעת קדושה על האדם המבצע את המצווה. ברם, כאמור לעיל, במצוות רבות תשמיש המצווה אינו קדוש. אם כן, כיצד דבר שאינו קדוש בעצמו, משפיע קדושה על האדם?

ביתר עומק: המצוות נקראות "מצוות המלך", משום שהמצוות מהוות הוראות ופקודות של המלך איך להתנהג בחיים. הפקודות של המלך הן הוראות לאנשים, מציאות שהיא מחוץ למלך ואינה שייכת לעצמיותו. בלשון הקבלה, זוהי בחינת "מלכות-דאצילות", שהיא הספירה התחתונה בעולם-האצילות, וממנה מגיע האור לעולמות הנמוכים יותר.⁴

אם כן, איך על ידי קיום פקודות המלך נעשים קשורים עם עצמיותו, עד שקדושתו העצמית תחול עלינו? כיצד באמצעות האור של "ספירת-המלכות", שהיא בחינה תחתונה שבספירות, מושפעת על האדם קדושה מבחינת "קדוש-העליון", בחינת הכתר?

ההסבר הוא, שאדרבה, "נעוץ תחילתן בסופן". לאמתו של דבר, הדרגה התחתונה – "סוף" – עמוקה יותר, והיא נעוצה ומושרשת בדרגה העליונה, "תחילה".

אכן, המצוות הן בבחינת פקודות של המלך. מצד עניין זה הן מושרשות בבחינת "מלכות-דאצילות" בלבד. מסיבה זו רוב גופי מצווה הם "תשמיש-מצווה", כמו ציצית, שאין עליהם חלות קדושה, והם לא תשמיש-קדושה;

4 לפי הקבלה והחסידות, עולם-האצילות הוא עולם הקדושה, וממנו מגיע האור האלוקי בסדר של השתלשלות אל העולמות הנמוכים יותר, עד עולם העשייה. עולם זה נקרא בלשון "אצילות" מלשון הפרשה, כמו שכתוב "ויאצל מן הרוח" הנאמר לגבי משה ושבעים הזקנים. הסיבה לכך היא, שעולם זה איננו בריאה חדשה, אלא רק "התפשטות" מדבר שכבר היה קודם. וכמו בדוגמה מן הפסוק הנ"ל: "ויאצל מן הרוח אשר עליו", שהקב"ה האציל והפריש מרוחו של משה ונתנו על הזקנים, שאין כאן חידוש של דבר מעיקרו אלא רק התפשטות רוחו של משה שכבר הייתה אל חוץ ממנו (הזקנים). וכן הוא כל עניינו של עולם-האצילות, שאינו אלא התפשטות וגילוי כוחותיו של הקב"ה, הנקראים "עשר ספירות", שהן כוחות אלוקים ולא נבראים. אם כן, כל אחת מעשר הספירות בעולם-האצילות מסמלת אור אלוקי אין סופי מסוג מסוים, ועניין המצוות – הוא בספירת-המלכות.

אבל שורשן האמיתי של פקודות אלו הוא במלך עצמו. ברצון העצמי שלו. כלומר, בחיצוניות נראה שהמצוות מקורן בבחינת המלך כפי שהוא מתייחס אל העם, אל המציאות שבחוץ; אולם לאמתו של דבר, המצוות נעוצות ברצון העצמי של המלך, "בקודש-העליון", ועל-ידן נמשכת קדושה עצמית לאדם המקיימן.

"אור עליון יותר" – הגילוי של יום כיפור

למרות שהמצוות הן רצונו העצמי של המלך, אולם בסופו של דבר הן מגלמות את ההתייחסות של הקב"ה אל דברים שהם חוץ ממנו. במילים אחרות, על ידי קיום המצוות נוצר קשר בין שני דברים: הקב"ה והיהודי. על ידי שהיהודי מקיים מצוות הוא מקיים רצון הקב"ה, מתקשר עמו וממשיך על עצמו מקדושתו.

אבל בעשרת ימי תשובה, ובעיקר ביום הכיפורים, מתגלה הקשר העצמי בין היהודי לקב"ה. בלשון הקבלה דרגה זו נקראת "עתיק", פנימיות-הכתר.⁵ כאשר נכנס הכהן גדול ביום הכיפורים לקודש הקודשים, מאירה בחינת "קדושתו שלמעלה מקדושתכם", ועל ידי הארה זו הוא מתמלאים כל הפגמים מהעוונות של כל השנה. "לפי שעל ידי

5 בלשון הקבלה והחסידות ה"כתר" הוא ממוצע בין אור-אינסוף המאציל לנאצלים. כפי שמוסבר פעמים רבות בתורת חב"ד, כל ממוצע כלול משתי דרגות – מהדרגה התחתונה של העליון ומהדרגה העליונה של התחתון. שתי המדרגות המרכיבות את ה"כתר" הן (ראה בספר המאמרים תרצ"ט, עמ' 186):

(א) "עתיק-יומין" (בחסידות פעמים רבות מוזכר בקיצור: "עתיק"), המדרגה התחתונה של המאציל, שהיא "פנימיות-הכתר". בחינה זו נקראת "עתיק" מלשון העתקה והבדלה, או מלשון "עתיק" במובן של ישן נושן. כלומר, שזוהי המדרגה התחתונה של המאציל, עצמות האור אין סוף, הקודם והנבדל מן העולמות ומכל דבר שהוא בשייכות לנברא.

(ב) "אריך-אנפין" (בחסידות פעמים רבות מוזכר בקיצור: "אריך"), שהוא ראש ומקור לנאצלים, "חיצוניות-הכתר", עניינו הוא הגילוי וההתפשטות של בחינת הכתר אל הדרגות הנמוכות יותר, אל עשר הספירות. בחינה זו נקראת "אריך-אנפין" משום שמצד אחד היא "אריך" [=ארוך], מעל ההגבלות של הספירות, אך מצד שני היא כבר "אנפין" יש בה עניין של פנים, עניין של גילוי (וכפי שבפניו של אדם ניכרות רגשותיו ותחושותיו, כלומר שבפנים יש משהו שמגלה מתוכיות האדם).

וזהו ההסבר כאן: על ידי המצוות האדם מקיים את רצונו של הקב"ה, והוא ממשיך "קדושה", אור אלוקי המרומם מן העולם, מבחינת הכתר. אולם זהו אור אלוקי שמבחינת חיצוניות הכתר, כי בסופו של דבר המצוות מגלמות את ההתייחסות של הקב"ה אל דברים שהם חוץ ממנו. אולם בעשרת ימי תשובה וביום הכיפורים, נמשך אור אלוקי מבחינת פנימיות הכתר, "קדושתו שלמעלה מקדושתכם".

עבודתו, מתגלה ההתקשרות דעצם הנשמה עם העצמות, דבעצמות אור אין סוף אין שום נתינת מקום למלאכים, ישראל ומלאכ בלחודוהי".

האפשרות של פגם וכתם בנשמה יכולה להתקיים כל עוד האדם הוא מציאות לעצמו, והתקשרותו לה' נמדדת על ידי קיום רצונו בלבד. במצב כזה, אם הוא פועל נגד רצונו של ה' – נפגמת ההתקשרות ונוצר כתם, ואם הוא מתעורר בתשובה – הכתם מתנקה.

אבל כאשר מתגלה ה' בעצמו, למעלה מכל דרגין ("רישא דלא אתידע"), אז מתברר ש"ישראל ומלאכ בלחודוהי". באותה עת מתגלה עצמיותם של ישראל, שמציאותם האמיתית היא אלוקות, ומתברר שמלכתחילה לא היה כל פגם. מצד העצם, יהודי הוא תמיד דבר אחד עם הקב"ה.

על ידי גילוי בחינת "עתיק" ביום הכיפורים, מתגלה הקשר העצמותי של הקב"ה עם בני ישראל, ומצד זה לא שייך כל עניין של פגם ונתק.⁶

"בצילו חמדתי וישבתי"

אמנם, התגלות זו שמגיעה כאמור אל שיאה בתפילת נעילה של יום הכיפורים, היא עדיין "בכסה", בכיסוי והעלם. המשכה זו נעשית על ידי העלייה מלמטה למעלה (וזהו עניין התשובה, לשוב מן המקום הנמוך אליו ירד האדם בחטאיו, ולהתרומם מעלה – אל הקב"ה), והיא לא מתגלה למטה, במציאות העולם.

אך אחר עשרת ימי תשובה, נמשך בסוכות האור מלמעלה למטה. "בצילו חמדתי וישבתי", הסוכה מקבלת את קדושתה ואורה מפנימיות-הכתר. ראש השנה, יום הכיפורים וסוכות מהווים שלשלת אחת: את אשר ראש השנה ויום הכיפורים פועלים בדרך העלאה, ממשיכים בחג-הסוכות בדרך ירידה. "תקעו בחודש שופר" – בשביל שמ"בכסה",

6 ממאמר הרבי זי"ע, אוצר מאמרי חסידות, עמ' כח.
7 וראה בהרחבה במאמרו הנ"ל של הרב יואל כהן.

מהכיסוי וההסתר של ראש השנה ("איזהו חג שהחודש מתכסה בו"), יימשך ויתגלה "ליום חגנו" של סוכות.

כעת מובן מדוע חג הסוכות חל בתשרי ולא בניסן. בפסוק נאמר, שטעם מצוות הסוכה הוא "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים". אם כן, מדוע מצוות סוכה חלה בחודש תשרי, הלוא יציאת מצרים הייתה בחודש ניסן? אולם עתה הדבר נעשה ברור, שכן חג הסוכות הוא ההמשך הישיר של ראש השנה ויום הכיפורים.

ובכך מתייחדת הסוכה משאר "תשמישי-מצווה". הסיבה לכך שדווקא בעצי סוכה חלה קדושה ממש, והיא אינה כשאר תשמישי מצווה, היא משום שבסוכה מאירה ההתגלות של פנימיות-הכתר, שלמעלה מעלה מספירת מלכות-דאצילות.

"שורש עניין הסוכות עם יום כיפור – אחד הוא"

כדי להבין בצורה טובה יותר את הביאור של אדמו"ר הצמח צדק, נפנה לקטע ממאמרו של אדמו"ר הזקן.⁸

אדמו"ר הזקן מסביר, שעד יום הכיפורים הייתה "עליית המלכות" – ספירת המלכות מתעלה בעילוי אחר עילוי עד רום המעלות; אך מיום הכיפורים ואילך, ובעיקר בחג-הסוכות, מתחיל "בניין המלכות". ספירת-המלכות "נבנית", כלומר מתגלית ובאה לידי ביטוי בירידה מלמעלה למטה. האור האלוקי הגבוה אליו התעלתה ספירת המלכות, יורד אליה ומאיר בבחינת המלכות כמות שהיא, במקומה היא, ו"בונה" אותה.

הדבר מתבטא בשני ההיבטים של הקיום: מן ההיבט הפרטי, עיקרו של יום הכיפורים הוא "תשובה עילאה", עליית הנשמה משפל החטא להיכלל ולהידבק במקור חוצבה. מיום כיפור ואילך

8 ב"סידור עם דא"ח" שער הסוכות, ד"ה להבין שורש סוכה.

שמחתה של התורה

מדוע קבעו את שמחת "גמרה של תורה" בשמיני עצרת ולא בחג השבועות, זמן נתינת התורה? • מהו השבח בכך ש"נשאו לבו" של משה רבנו לשבור את הלוחות "לעני כל ישראל"? • מהי משמעות הקביעה ש"ישראל קדמו לתורה", ולמאי נפקא מינה בעבודת האדם? • ביאור יסודי על היחס בין התורה וישראל, ושמחתם זה בזה

הרב יואל כהן

פרשת וזאת הברכה, שבסיומה מסופר על גדולתו של משה רבנו. בפסוק האחרון נאמר: "ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל". ומפרש רש"י, שפסוק זה כולל שלוש מעלות מיוחדות של משה רבנו: "היד החזקה" היינו "שקבל את התורה בלוחות בידיו"; "המורא הגדול" היינו "נסים וגבורות" שנעשו על-ידו "במדבר הגדול והנורא"; ו"לעני כל ישראל" היינו "שנשאו לבו לשבור את הלוחות לעיניהם, שנאמר ואשרם לעיניכם, והסכימה דעת הקב"ה לדעתו שנאמר: אשר שברת, ישר כחך ששברת".

והדברים תמוהים: הפסוק משבח את משה רבנו "שקבל התורה... בידיו" ושדרכו עשה הקב"ה

סיומה של תורה

א. בחג שמחת-תורה חוגגים בני-ישראל את סיום קריאת התורה-שבכתב כולה, וכלשון הפוסקים: שביום זה עושים סעודה ושמחה לכבוד "גמרה של תורה".

וצריך ביאור: מהו הקשר בין שמיני-עצרת, היום-טוב האחרון של חגי תשרי, לבין "גמרה של תורה"? לכאורה מן הראוי היה לקבוע את גמר התורה והשמחה בה בחג השבועות, יום נתינת התורה בסיני, ומדוע קבעו זאת לשמיני-עצרת?

הדברים יובנו על-ידי הקדמת הביאור בתוכנה של הקריאה שקוראים בשמחת-תורה. בשמחת-תורה³ קוראים את הפרשה האחרונה בתורה,

גלויות בחורל; מה-שאינן כן בנידון דידן, קריאת וזאת הברכה, שהיא הקריאה של שמיני עצרת בארץ ישראל, היא ביום השני של החג בחורל, בשמחת-תורה. דבר זה מורה על השייכות המיוחדת בין פרשה זו לשמחת-תורה. דברים ט, יז. שמות לד, א.

1 טור ורמ"א אורח-חיים סימן תרס"ט.
2 הביאור דלקמן מבוסס על שיחות הרבי זי"ע בלקוטי שיחות חלק ל"ד עמ' 217 ואילך וחלק ט' עמ' 237 ואילך.
3 ולהעיר, שדרך כלל, הפרשה שקוראים בארץ-ישראל ביום החג, היא הפרשה שקוראים ביום-טוב הראשון של

הצער שקיבל בתחילה. וכן אצל הבן, [ש]עוצם התשוקה להתראות לפני אביו אינו לפי ערך אהבתו אל אביו, אלא מחמת ההעדר.
"ועל דרך זה ממש יובן למעלה", וגם כאן - בשתי הבחינות, האישית והכללית:

כאשר ירדה הנשמה הפרטית להתלבש בגוף בשפל המדרגה של העולם הזה הגשמי, היא התרחקה בצער עצום ממקורה הרוחני. לכן, בעלותה לה' ביום כיפור ב"תשובה עילאה", אזי מתוך עוצם הריחוק ומתוך גודל המצור והמצוק שלה - תכלה נפשה לצאת מהנרתיק הגופני בתשובה נפלאה, שלא לפי ערך אהבתה הרגילה לה'. כך הוא גם מצד הקב"ה, שבעלות הנשמה לפני ה', שהיא נחשבת "ברתא דמלכא" [בת המלך] כידוע, הרי מתוך שנתרחקה זה זמן רב כל כך להיות בגוף גשמי, "לזאת יתענג בה בעונג נפלא ויומשך עליה מעולם התענוג העליון"; הנשמה הכללית, בחינת מלכות-דאצילות⁹, ירדה בסתר המדרגות להחיות רוח שפלים דבי"ע [עולמות בריאה, יצירה, עשיה], ובדרך יונקים ממנה גם החיצונים משיורי הרפ"ח ניצוצות¹⁰ שנפלו ונתערב בהם רע. אכן, בעלותה בבחינת "תשובה עילאה" מראש השנה עד יום כיפור, היא מתנקה מכל הפסולת. ומפני גודל הגלות בירידתה בסתר המדרגות להחיות את כל העולמות, אז גם מלמעלה נמשך עליה בחינת מקיפים של עונג העליון - שעונג העליון הוא בחינת פנימיות עתיק.

בחג הסוכות אותו עונג עליון יורד למטה מטה, עד שמתלבש בדרגות היותר נמוכות. זהו הטעם לכך שחג הסוכות נקרא גם "זמן שמחתנו": ביום כיפור היה העונג העליון בהעלם, ואילו עתה, בסוכות, אותו העונג עצמו שורה בה בגלוי יותר. ולכן משתמשים בביטוי "שמחה" - משום שעונג ושמחה הם דבר אחד, אלא שהשמחה היא הגילוי והביטוי הפומבי של העונג הפנימי.

9 כפי שכבר הוזכר לעיל, על ידי ספירת מלכות-דאצילות נמשכת החיות האלוהית אל העולמות התחתונים, עד עולם העשייה הגשמי.

10 בקבלה ובחסידות יש מושג שנקרא "שבירת הכלים". בתמצית ובפשטנות, "שבירת הכלים" התרחשה בעת בריאת העולם: כליו של עולם התווה היו מועטים ("כלים מועטים"), ולא יכלו להכיל את האור האלוהי העצום ("אורות מרובים") שאמור היה להיות מוכל בהם, וכתוצאה מכך נשברו. ניתן לתאר זאת אם נעלה בדמיונו זרם עצום של זרנוק מים המכוון על כוס שברירית ודקה... בעת שבירת הכלים "נפלו" אפוא מאתיים שמונים ושמונה (רפ"ח) 'ניצוצות' של קדושה ממדרגתם העליונה אל הדיוטה התחתונה של הבריאה, ובמהלך 'נפילתם' הם הוסיפו להתחלק לחלקיקים קטנים. בכל אחד משלבי סדר השתלשלות שנמצאים מתחת לעולם התווה - נטמעו ניצוצות אלו, והם הרויבד ה'רע' בכל שלב.

יורד לנשמה השפעה מאותו המקום שאליו עלתה לפי ערך העלייה שלה. ובלשונו של אדמו"ר הזקן במאמרו: "וכל עיקר אופן מדידת ירידת השפעתם, תלויה באופן העלייה למעלה. אם עלו בתשובה יותר עמוקה מנקודת הלב, תהיה הירידה ממקום הנעלה ביותר, ויוכל להימשך למטה בתוספות ברכה, כידוע שכל יותר נעלה יוכל לירד יותר מטה".

זוהי המשמעות של ה"חתימה" שבתפילת נעילה על כל השנה - שהיא ירידת השפעה לכל אחד לפי ערכו.

על דרך זה הוא גם בהיבט הכללי, ב"נשמה הכללית" של הבריאה: על ידי עלייתה ביום כיפור - שבה ויורדת לה השפעה כללית עבור כל העולמות, שמקבלים את חיותם האלוהית ממנה. "ונמצא מוכן ששורש עניין הסוכות עם יום כיפור אחד הוא, אלא שזה בעלייה וזה בירידה. ומכל מקום סוכות גבוה במדרגה יותר, מאחר שיכולים החסידים המקיפים [האור האלוהי של יום כיפור] להתלבש בסך. ומזה נראה ששורשם יותר נעלה, מהטעם שכל היותר נעלה יורד למטה יותר".

מכך שדווקא בסוכות האור הנעלה הזה יכול להתלבש בתוך הסכך משמע שהוא גבוה יותר, כי "כל הגבוה יותר יורד למטה יותר".

בן אהוב ששהה בגלות ושב אל חיק אביו

"על דרך משל, אב שיש לו בן יחיד חביב ונחמד לו מכל אשר לו. ויצא הבן למרחקים וסבל גלות רב במצור ומצוק גדול, ונשתהא זמן רב בדרך, עד שמאוד נגע לליבו ריחוקו מאביו זמן רב כל כך, [וגם העובדה שהוא נאלץ] להיות בצער ועוני כזה. וגם לאביו היצר לו מאוד וכלתה נפשו בדאגתו לבנו.

"הנה, כשנתעורר הבן לשוב אל אביו, היה זה בתשוקה נפלאה מאוד מחמת המצור והמצוק וגם מחמת ריבוי הזמן וכו'. וכשבא לפני אביו, גם באביו תגדל העונג הנפלא ביותר בראותו אותו ותחי רוחו ממש. כי לפי הצער שקיבל עד הנה מהעדר הבן, כן לפי ערך יוגדל העונג בראותו בנו החביב וכו'.

"ונמצא, שבסיבת הפלאת העונג אינו לפי ערך האהבה כלל [כלומר העונג העצום שהתגלה כאשר שב הבן הגולה הביתה אינו נובע מהאהבה הרגילה של אב לבנו], אלא מפני עוצם

לישראל "נסים וגבורות"; ולאחרי כל מעלות אלו מוסיפה התורה ומספרת, שלא זו בלבד עשה משה רבנו אלא אף "נשאו לבו" לשבור את הלוחות, ולכאורה מהו השבח הגדול בדבר זה?

יש המפרשים⁶, שהשבח המבואר כאן הוא בזה ש"הסכימה דעת הקב"ה לדעתו". כלומר, למרות שבבירת הלוחות מצד עצמה אינה מעלה, מכל מקום יש בזה משום שבח בנוגע למשה רבנו שהרי "הסכימה דעת הקב"ה לדעתו".

אבל תירוץ זה אינו מספיק. שהרי סוף־סוף פעולת שבירת הלוחות עצמה היא פעולה בלתי רצויה והיפך השבח לגמרי. ולא מסתבר לומר שרק בכדי לרמוז שהקב"ה הסכים על ידו, יצרף הכתוב את עניין שבירת הלוחות עם כל המעלות הנפלאות של משה רבנו המבוארות בפסוקים האחרונים, ויתירה מזו: כסיום וחותם של מעלותיו הרבות!⁸

שני טעמים לשבירת הלוחות

ב. הטעם לכך שמשה רבנו שבר את הלוחות, מבואר בפירוש רש"י על הפסוק⁹ "וירא את העגל". ויחר אף משה וישלך מידי את הלוחות וישבר אתם תחת ההר". ומבאר רש"י, שמשה רבנו עשה קל־יחומר בעצמו: "מה פסח שהוא אחד מן המצות אמרה תורה¹⁰ כל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה כאן וכל ישראל מומרים ואתננה להם?". לפי ביאור זה, שבירת הלוחות הייתה משום שאין ישראל ראויים לקבל את התורה מהקב"ה.

אמנם במקום אחר ביאר רש"י טעם נוסף. על הפסוק¹² "פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים... אשר שברת", מפרש רש"י¹³: "משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות, מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע עמד שושבינה וקרע כתובתה, אמר: אם יאמר המלך להורגה, אומר

6 מפרשי רש"י על אתר (הרא"ם, שפתי חכמים ועוד).
7 ובפרט, שתוכן שבח זה ש"הסכים השם על ידו" מצינו אצל משה רבנו גם בשייכות לעניינים טובים ומשמחים בדוגמת מה ש"הוסיף משה יום אחד מדעתו" (פירוש רש"י שמות יט, טו). אם־כן מדוע לרמוז על עניין זה משבירת הלוחות דווקא?
8 מה גם שלפי ביאור זה העיקר חסר מן הספר: בלשון הכתוב ("לענין כל ישראל") נרמז רק המעשה של שבירת הלוחות לעיניהם, אבל אין כאן שום רמז לשבח של משה רבנו שהשם הסכים על ידו.

9 על־פי דברי חז"ל שבת פז, א. יבמות סב, א.
10 שמות לב, יט.
11 שמות יב, מג.
12 שמות לד, א.
13 על פי דברי חז"ל בתנחומא תשא ל.

לו עדיין אינה אשתך. המלך זה הקב"ה, השפחות אלו ערב רב, והשושבין זה משה, ארוסתו של הקב"ה אלו ישראל". לפי ביאור זה, כוונת משה רבנו בשבירת הלוחות הייתה בשביל להגן על ישראל ולהצילם מעונש, בדוגמת קריעת הכתובה על־ידי השושבין.

והנה, כיוון שרש"י אינו כותב ביאור זה כטעם שני (כמו במקומות אחרים שרש"י מביא שני פירושים בהמשך זה־לזה) משמע, ששני הטעמים קיימים ונצרכים. והיינו שבשבירת הלוחות על־ידי משה רבנו היו שתי מטרות: (א) מפני כבוד התורה, שלא רצה לתת אותה ל"מומרים". (ב) בשביל הגנת והצלת בני־ישראל.

הטעם הראשון הוא סיבה מדוע לא לתת את התורה לישראל כאשר הם במצב של "מומרים", אולם אין זו סיבה לשבור את הלוחות; ועל כך מוסיף הטעם השני ומבאר, שבשביל להגן על ישראל הוצרך משה רבנו "לקרוע את הכתובה" ולשבור את הלוחות.

ודווקא בהמשך לעניין זה, שמשה רבנו שבר את הלוחות בכדי להגן על ישראל, אומר הכתוב "אשר שברת" - "ישר כוחך ששברת". עבור אי־נתינת הלוחות מפני כבוד התורה לא מגיע "ישר כוח". אמנם פעולה זו נכונה וראויה במצב עגום שכזה כיוון שעל־ידי כך שומרים על כבוד התורה שהיא אינה ניתנת למומרים, אבל כיוון שזו פעולה של שלילה ושבירה לא מגיע על כך "ישר כוח"; מה־שאינ־כן כאשר משה רבנו שבר את הלוחות בכדי להגן על בני־ישראל אומר לו הקב"ה "ישר כוח" - על־ידי כך הציל משה רבנו את בני־ישראל, בניו של הקב"ה, מהעונש הקשה.

משה רבנו האמין בישראל

ג. יש להעיר, שגם לפי הטעם הראשון בטעם שבירת הלוחות, שעשה משה קל־יחומר בעצמו שלא לתת את התורה כולה ל"מומרים", בולטת מעלתם של ישראל והקשר של משה רבנו עמהם. והביאור¹⁴:

התורה מדגישה בשני מקומות ששבירת הלוחות נעשתה "לענין כל ישראל": בפרשת עקב נאמר "ואשברם לעיניכם", וזהו גם תוכן התיבות המסיימות את התורה "לענין כל ישראל", כפי שהובא לעיל מפירוש רש"י.

14 ראה לקוטי שיחות חלק ט' עמ' 241.

ולכאורה, מהי חשיבותו של פרט זה שהשבירה נעשתה לענין בני־ישראל?

הרבי זי"ע מסביר זאת באמצעות משל¹⁵: כאשר אבא רואה שבנו אינו הולך בדרך הישר הוא מוכיחו ומנסה להעמידו בדרך האמת, עד שלעיתים הוא זקוק גם להעניש את הבן ולייסר אותו. ולפעמים,

המצב הוא כל כך בלתי רצוי עד שהאבא "רוחחו חוץ לביתו ואומר לו שאינו אביו". הוא מגרש אותו אל מחוץ לבית מתוך כעס ומרירות, והוא אף מודיע לו שאינו מוכן להיקרא "אביו". אבל דווקא השלב זה המבטא

לכאורה את תכלית הריחוק של האבא מהבן הוא זה שמעורר ומגלה אצל הבן את אהבתו לאביו, והוא צועק במר נפשו "שאינו רוצה ליפרד מאביו בשום אופן". ההודעה של האבא שאינו רוצה להיקרא "אביו", מזעזעת את נפשו של הבן ולדבר זה הוא אינו מוכן כלל.

וזו הייתה כוונתו של משה רבנו כאשר הוא שבר את הלוחות: בכך שהוא שבר את הלוחות ולא רצה לתת אותם לישראל כפי שהם במצב של "מומרים", הוא רצה לזעזע ולעורר את לב בני־ישראל ולעוררם בתשובה.

זהו השבח של משה רבנו ש"נשאו לבו לשבור את הלוחות לעיניהם": משה רבנו האמין בבני־ישראל, והוא ידע בוודאות גמורה שכאשר בני־ישראל ישמעו שהתורה הקדושה של הקב"ה אינה יכולה להינתן להם בגלל שהם "מומרים" וכביכול "אינו אביהם" - הם בוודאי יתעוררו ויחזרו בתשובה, כאותו בן "שאינו רוצה ליפרד מאביו בשום אופן". נקודת היהדות שלהם תתעורר והם לא יסכימו ששמו של הקב"ה ותורתו לא יחול עליהם.

קדימה בזמן ובמעלה

ד. אך עדיין צריך ביאור: לפי הנ"ל אמנם סיום וחותם התורה הוא בדבר טוב - התיבות "לענין

15 משל זה הובא בהקשר לעניין אחר באור התורה לאדמו"ר הצמח צדק פרשת וארא עמ' קכג.

כל ישראל" מגלות את שבחו של משה רבנו בכך ש"נשאו לבו" לשבור את הלוחות שקיבל מהקב"ה עצמו בכדי להגן על אותם יהודים שנכשלו בחטא העגל, ובכדי לעוררם בתשובה; אולם כל זאת הוא ביחס לבני־ישראל; אך ביחס לתורה עצמה, מעשה השבירה הוא עניין "ביטולה של תורה"¹⁶ והיפך

כבודה ושבחה, אם־כן כיצד ייתכן שסיימה וחותמה של התורה, ש"הכל הולך אחר החתום"¹⁷, יעסוק בדבר שהוא היפך שבחה? הביאור בזה¹⁸:

בתנא דבי אליהו רבה נאמר¹⁹: "שני דברים יש בעולם. . תורה וישראל אבל איני יודע איזה מהם קודם, אמרתי לו בני דרכן של בני אדם אומרים התורה קדמה. . אבל אני אומר ישראל קדמו".

ולכאורה אינו מובן מהו הספק "איזה מהם קודם"? הרי כל עניין התורה לא ייתכן בלי בני־ישראל מקיימי התורה. וכמפורש במדרש²⁰, ש"מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר" והראיה: "אילולי. . ישראל עתידין לקבל את התורה, לא היה כותב בתורה צו את בני ישראל, דבר אל בני

ישראל", ומדוע צריך שאליהו הנביא יחדש ויאמר "אני אומר ישראל קדמו"? אלא שאת הקדמת ישראל לתורה אפשר להבין בשני אופנים:

אפשר להבין שמעלת ישראל היא בכך שהם היחידים שלומדים תורה ומקיימים את מצוותיה. יתירה מזו: לא רק שהם אלה שלומדים ומקיימים את התורה בפועל, אלא הם היחידים שהם "כלים" ראויים לקבלת התורה והמצוות האלו־קיים. כמבואר במאמרי חסידות²¹, שכאשר התפילין "מונחים על

16 ראה מנחות צט, ב. ומה שנאמר שם ש"זהו יסודה" היינו, התוצאה הבאה על־ידי הביטול, אולם עצם השבירה הוא עניין "ביטולה".

17 ברכות יב, א.

18 ראה לקוטי שיחות חלק ל"ד שם עמ' 222.

19 פרק יד.

20 בראשית רבה פ"א ד.

21 תורה אור נג, ד. לקוטי תורה ויקרא כו, ב. ועוד.

השולחן" או ש"עכו"ם מניח אותם. . לא יצמח מזה. . שום גילוי; ו"דוקא כשאישי ישראל מניח אותם על ראשו", "נתהוה בחינת גלוי אלקותו",

ועל דרך זה בשאר מצוות. והטעם לכך הוא, מפני ש"דוקא לישראל נאמר כי תהיו אתם לי ארץ חפץ"²² - בני ישראל הם בדוגמת הארץ שהיא כלי לקבלת הגרעין הנזרע בתוכה, ודווקא באמצעותה נעשית הצמיחה. ונמצא, שבני-ישראל הם הכלים הנעלים והמיוחדים שדרכם נעשית הצמיחה, הגילוי האלוקי הנמשך על ידי המצוות.

אבל לפי הבנה זו, המעלה העיקרית היא - ה"צמיחה" של התורה והמצוות, אלא ש"צמיחה" נעלית זו יכולה להיעשות דווקא על-ידי "זריעת" התורה והמצוות בבני ישראל. לפי זה, קדימת ישראל לתורה אינה קדימה במעלה אלא בזמן: רק לאחר שבני-ישראל קיימים, ניתן "לזרוע" בהם

את התורה. ובלשון המדרש - "אילולי. . ישראל עתידין לקבל את התורה, לא היה כותב בתורה צו את בני ישראל, דבר אל בני ישראל".

אך ישנה הבנה עמוקה יותר בדברי התנא דבי אליהו רבה: לא רק שישראל הם ה"ארץ חפץ" שבהם נזרעים התורה והמצוות ועל-ידם נעשית הצמיחה, אלא שכל מטרת התורה והמצוות היא בשביל ישראל.

עניין זה מבואר היטב באמצעות המשל שממשיך ומביא בתנא דבי אליהו רבה שם: "מפני מה חביבין דברי תורה על הקב"ה יותר מכל באי עולם (ומכל מעשי ידיו שברא). . מפני שדברי תורה מכריעין את ישראל לכף זכות". "משל למלך בשר ודם שיש לו בנים ועבדים הרבה בתוך ביתו, ויש לו למלך עבד זקן ביניהם שהוא מלמד את בניו דרכים נאים. . ואוהב את העבד הזקן", ו"אלמלא עבד זקן זה שהוא מלמד את בני דרכים נאים כו' מה יהיה עליהן, כך דברי תורה כו'".

לפי משל זה, עניינה של התורה, שהיא בדוגמת ה"עבד זקן" וחביב של המלך, הוא ללמד את הבן,

וכאשר מתגלה בחינה זו, לא רק שישראל שמחים בתורה, כמשמעותו הפשוטה של שמחת-תורה שהתורה היא המשמחת את ישראל, אלא התורה עצמה שמחה על-ידי שישראל משמחים אותה

את ישראל, ולגלות את מעלתם, בדוגמת ה"עבד זקן" שעל-ידי שמחנך את בן המלך, הוא מתעלה ומשתלם וכך מתגלית מעלתו כבן המלך.

זהו החידוש בכך ש"אני אומר לישראל קדמו": אליהו הנביא מגלה שקדימת ישראל לתורה היא קדימה במעלה - תכליתה של התורה הוא לגלות את מעלתם של ישראל, את הכוחות הפנימיים החבויים בנשמתם של היהודים, בניו של המלך הקב"ה, ואת הקשר העצמי שלהם עמו.

והן הם שני הביאורים בטעם שבירת הלוחות שהובאו בפירוש רש"י: בטעם הראשון (שאין לתת את התורה ל"מומרים"), מודגשת מעלת התורה על ישראל - מעלת ישראל היא בזה שהם מקיימים וממלאים את ציווי התורה, ולכן, בהיותם "מומרים" אין לתת להם את התורה; ואילו בטעם השני (שבכדי להגן על ישראל "קרע" השושבין את ה"כתובה"), מודגשת מעלתם של ישראל על התורה - מעלתם גדולה כל כך, עד ששוכרים את הלוחות בכדי להציל אותם.

על-פי זה יובן דבר נוסף: במשל, כאשר המלך רוצה להרוג את הארוסה, קריעת הכתובה מועילה לכך שאין ראייה שהיא אכן ארוסתו; אולם בנמשל אין צורך בראיה. אף אחד לא מנסה להכחיש את מתן-תורה בו ישראל נתקדשו לקב"ה, אם-כן מה תועיל קריעת הכתובה - שבירת הלוחות?

אולם לפי הנ"ל העניין מובן: קריעת הכתובה בנמשל אינה הוכחה שלא היו קידושין, אלא היא מגלה שאין מטרה בכתובה: הכתובה היא ראייה על הנישואין, אולם אם החתן או הכלה אינם - אין צורך בכתובה ובראייה. בכך שמשו קרע את הכתובה ושבר את הלוחות הוא גילה שאם אין את מציאותם של ישראל אין צורך ב"כתובה". התורה ניתנה בכדי לרומם ולגלות את מציאותם האמיתית של ישראל הדבוקים לחלוטין בקב"ה, וללא ישראל אין לה משמעות כביכול.

לפי ביאור זה, הטעם שמשו רבנו שבר את הלוחות "לעיני כל ישראל" הוא בכדי להראות ולגלות לישראל את מעלתם העצמית: חביבותם

גדולה כל כך, עד שאפילו עניינה של תורת הקב"ה הוא ללמד את ישראל בניו את דרכיו הטובים, ולכן אם הבנים אינם אין משמעות ל"עבד הזקן", לתורה. וידיעת דבר זה מוסיפה ומעמיקה את עבודת התשובה של הבנים, בני-ישראל, על החטא: כשם שמצד האבא, הקב"ה, העובדה שהבן, היהודי, כל כך יקר בעיניו, היא הסיבה לכך שנוגע לו בפנימיות לבבו שהבן ינהג בדרכיו הטובים, וכאשר הבן אינו נוהג לפי הוראותיו הטובים האבא ממורמר מכך ביותר²³ - כך גם מצידו של הבן: ההבנה וההרגשה במעלתו העצמית, עד שביחס אל הבן אפילו חכמת הקב"ה, התורה, היא בדוגמת ה"עבד זקן" וכל עניינה הוא להדריך את הבן בדרך הישר²⁴, מעמיקים את הקשר של הבן עם התורה היקרה והוראותיה שניתנו לו מהאבא. ואם קרה שהוא נכשל ח"ו, המרירות והחרטה על העבירה עמוקים יותר, וגם הרגשת האחריות וההתמסרות לתורה ומצוותיה מכאן ולהבא חזקים יותר.

על-פי כל זה יובן הקשר בין שבירת הלוחות ובין "גמרה של תורה": בסיומה וחזרתה של התורה מתגלה תוכנה הפנימי. זהו תוכן התיבות "לעיני כל ישראל", "שנשאו לבו לשבור את הלוחות לעיניהם" - על-ידי כך מתגלה, ששלמותה ותכליתה של התורה הוא לרומם את בני-ישראל ולגלות את מעלתם העצמית. וכיוון ש"ישראל קדמו", לכן בשביל הצלתם "נשאו לבו לשבור הלוחות", שהרי בלעדיהם אין צורך ב"כתובה".

העלייה הגדולה על-ידי התשובה על החטא

ה. אמרו חז"ל²⁵ "לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה". הסיבה שהקב"ה איפשר ליצר-הרע לשלוט על ישראל ולהחטיאם בחטא חמור זה שבעקבותיו נשברו הלוחות, היא בכדי שתתגלה מעלתם של ישראל על-ידי עבודת התשובה.

23 אמנם גם כעת הוא אוהב את בנו באהבה בלתי מוגבלת, אולם דווקא בגלל כך המרירות מהנהגתו הבלתי ראויה היא פנימית יותר.

24 יתירה מזו: בנמשל, לא רק שהתורה היא זו שמגלה לישראל את ההדרכות הטובות של האבא, של הקב"ה, אלא גם היוקר של ישראל עצמם מתגלה על-ידי התורה. בתורה עצמה נאמר "צו את בני-ישראל" - היא זו שמלמדת שישראל קדמו לתורה. ועל-פי זה, הקשר של ישראל עם התורה חזק ופנימי הרבה יותר: על-ידי לימודה וקיומה מתגלית מעלתם העצמית.

25 עבודה זרה ד, ב.

כלומר, בחיצוניות ובגלוי מדובר בחטא חמור ביותר והירידה שבעקבותיו גם היא גדולה מאוד. אולם בפנימיות העניין, כפי שמשמים "רואים" את העניין, על-ידי ירידה זו באים בני-ישראל לעלייה גדולה ביותר.

ועל-פי המבואר לעיל נמצא, שישנם שלושה שלבים בזה: בתחילת העניין, בפסוק המתאר את התודעות משה רבנו לחטא החמור שעברו בני-ישראל, נאמר, "ויחר אף משה וישלך מידיו את הלחות". וכאן מפרש רש"י שהטעם לשבירה היא מפני שאי-אפשר לתת את התורה ל"מומרים". בשלב זה השבירה היא עניין של ריחוק, חרון אף ו"ביטולה של תורה" בכדי לשמור על כבודה.

בשלב שני, לאחר התשובה של עם ישראל, הארבעים יום שמשו רבנו עמד והתפלל עבורם וסליחת הקב"ה להם ביום הכיפורים, נאמר למשה רבנו "פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים. . . אשר שכרת". אז מתחילה להתגלות הפנימיות של העניין, ה"ישר כוח" והעילוי אליו הגיעו ישראל על-ידי החטא ושבירת הלוחות שבעקבותיו.

וכאן מפרש רש"י, על הפסוק "פסל לך", שישנו עניין נוסף בשבירה: על-ידי כך הציל "השושבין" את ה"ארוסה", את בני-ישראל. דבר זה מורה על מעלתם הגדולה של ישראל, המתנוצצת ומתגלה על-ידי עבודת התשובה²⁶, עד שבשביל הצלתם קורעים את ה"כתובה" ושוכרים את הלוחות.

אבל גם בשלב זה ה"ישר כוח" אינו גלוי, זהו רמז בלבד הטמון בתיבות "אשר שכרת" שבתורה-שבכתב, אך רש"י על אתר אינו מפרש מאומה. רק כאשר מסיימים את לימוד כל התורה כולה, אזי מתגלה באופן ברור, "לעיני כל ישראל", כיצד השבירה היא עניין של "נשאו לבו" כיוון שעל-ידי התגלית מטרחה האמיתית של התורה ומעלתם העצמית של ישראל.

ישראל ומלכא בלחודוהי

ו. זהו הקשר בין קריאת פרשת וזאת הברכה וסיום התורה לשמיני עצרת ושמחת-תורה: שמחת-תורה הוא היום המסיים את הימים-טובים של חודש תשרי שעניינו עבודת התשובה. לאחר עבודת התשובה, מתגלה הפנימיות של החטא והשבירה

26 כמבואר במאמרי חסידות, שדרגת הנשמה כפי שהיא מושרשת בעצמותו של הקב"ה, למעלה אפילו משורש התורה, מתגלית אצל בני-ישראל דווקא על-ידי עבודת התשובה הנובעת מעומק הנשמה. ראה ספר המאמרים תש"ה עמ' 125. ועוד.

גדול שימושה

ללא יד יד מענינו נידן

סיפור מרגש זה, מתוך יומנו האישי של
אדמו"ר הרי"צ, מתאר את עוצמתה של חזרה
בתשובה • "אתה נותן יד לפושעים
וימין פשוטה לקבל שבים"

מליובאוויטש. פני האיש אדמו בשמעו את תשובתי
ורמעות נראו בעיניו, ובלי דבר חזר לשלחנו, קרא
למלצר ושילם לו, וילך מבלי לגמור את סעודתו.
...בצאת המסע מברלין עמדתי להתפלל – לפני
זה לא היתה אפשרות להתפלל כי עדיין לא האיר
היום – ובטרם כליתי את תפילתי, והנה משרת
המרכבה נכנס אל תאי באמרו שאחד הנוסעים
מבקש רשות להכנס אלי. עניתיו שיבקש סליחתו
וימסור לו שיוכל להכנס כעבור חצי שעה.
בבוא המועד נכנס ויבקש סליחתי על שהפריע
לי ויאמר עודני בהתרגשות גדולה כזו שאין בכוחי
לדבר, ויבכה בקול, דבר שפעל עלי רושם עז.

איש כבן חמשים ויותר לבוש כאחד ממרומי עם
הארץ, מגולח ושפמו עשוי בפנים יפות ומסבירות
ופתאום יכסה בידי את פניו ופורץ בבכי תמרורים
באין אומר ודברים.

באתי במבוכה ולא ידעתי אם להרגיעו או לעזבו
לנפשו. הסתכלתי עליו והוא כולו רועד. רגע
חשבתי פן חולה רוח הוא או אולי קרהו אסון. לא
יכולתי להתאפק יותר והתחלתי להרגיעו. כעבור
רגעים אחדים התחיל לדבר בקול רועד: "עשו לי
טובה נפשית, הלו לי התפילין שלכם".

לא האמנתי למשמע אזני כי מבקש הוא לעשות
אתו חסד להשאיל לו התפילין שלי. לא הספקתי

זה עתה (יום שלישי י"א שבט תרע"ב, פטרבורג)
בשעה אחת עשרה וחצי בצהריים – באתי במסע
המהיר (אקספרס) פריז-פטרבורג (במשך המסע
עברה הרכבת דרך הערים מנטון, ברלין וערים
נוספות).

...הנני כותב בזה את הרושם שפעלה עלי
הפגישה עם אחד מבני החסידים ממשפחת מ. אשר
– ל"ע – בסיבות מסיבות שונות ירד מדחי אל דחי,
ו"סיבת כל הסיבות" [=הקב"ה, "מסבב הסיבות"]
שחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, הזמין לו
רפואה.

...בשעה שש נכנסתי מרכבת [=קרונ] בית האוכל
לשתות כוס חמין ואגב גם לקרוא איזה מכתבים
נחוצים שמסר לי אבי בעברי דרך מנטון [שם שהה
כ"ק אדמו"ר הרש"ב באותה שעה].

ליד אחד השלחנות ישב לו יהודי בא בשנים
ועסק באכילת סעודת הצהריים, בשר ויין. בהכנסתי
ניגש אלי האיש וכובעו בראשו, הושיט לי את ידו
לברכת שלום ושאלני אם הנני בנו של הרבי מהר"ש
מליובאוויטש או אולי נכדו?

בתחלה עלה בדעתי שלא לענות לו, כי היטב
חרה לי על האיש על אכלו נבלה וטריפה, אבל כרגע
– בראותי את פניו המפיקים הדרת חן – נמלכתי
ועניתיו כן הדבר הנני נכדו של הרבי מוהר"ש

לכרך ואין לזרים אתך³⁴, ובלשון הזהר³⁵ – "לא
אשתכח במלכא אלא ישראל בלחודיה".

וכאשר מתגלה בחינה זו, לא רק שישאל
שמחים בתורה, כמשמעותו הפשוטה של שמחת-
תורה שהתורה היא המשמחת את ישראל, אלא
התורה עצמה שמחה עליידי שישאל משמחים
אותה³⁶. בשלב זה בו מתגלית העצמיות של
ישראל, "ישראל הם החתן והתורה... היא הכלה"³⁷
המקבלת מן החתן. עליידי ישראל מתעלית ומתגלה
העצמיות של התורה, החלק ה"מכוסה"
שבה, שהוא היותה מאוחדת בתכלית
הייחוד עם הקב"ה עצמו.

וכפי שזה במשל ה"עבד זקן": לאחר
שהעבד הזקן מלמד את בן המלך ומרומם
אותו, נעשה עילוי ב"עבד הזקן" עצמו.

לכן בשמחת-תורה
באים לבית-הכנסת יהודים
שבמשך השנה אינם
מבקרים בו, וגם הם רוקדים
עם ספר-התורה כפי שהוא
מכוסה במעיל³⁸. דבר
זה נובע מכך שביום זה
מתגלה הפנימיות של
הנשמה, הקשר העצמי של
היהודי עם הקב"ה, ולכן הם
באים להזדהות עם הקב"ה
ותורתו המאוחדת עמו
בתכלית. החלק המכוסה
והעמוק יותר שבתורה והרובד העמוק והמכוסה
שביהודי נפגשים יחדיו.

חביבותם של ישראל גדולה
כל כך, עד שאפילו עניינה של
תורת הקב"ה הוא ללמד את
ישראל בניו את דרכיו הטובים,
ולכן אם הבנים אינם – אין
משמעות לתורה כביכול

שבאה בעקבותיו, ואז מתגלה שמהותה הפנימית
של התורה היא גילוי מעלתם העצמית של ישראל²⁷.
ומעלה עצמית זו של ישראל באה לידי ביטוי
בקריאת המפטיר של שמחת-תורה – "פר אחד איל
אחד"²⁸. פר יחיד זה הוא "כנגד ישראל"²⁹, "כנגד
אומה יחידה". "משל למלך... (ש)אמר לאהבו עשה
לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך"³⁰: אמנם גם על
הקרבנות של חג הסוכות, שהם כנגד שבעים אומות
העולם, נאמר³¹ שהם "נחת רוח לפני שאמרתי
ונעשה רצוני", אולם אין זה דומה כלל
לנחת רוח וההנאה שיש לקב"ה מעצם
מציאותם של ישראל.

בני-ישראל נמשלו³² ל"אוצר חביב
... כלי יקר ואבנים טובות שהמלכים
גונזים אותם". ישנם אוצרות של המלך
שתכליתם הוא להועיל
למלוכה וצרכי המדינה;
ישנם אוצרות אחרים
שייעודם הוא לפאר ולכבד
את המלך; אבל ה"אוצר
חביב" הזה, אינו בשביל
מטרה כלשהי בענייני
המלוכה והמדינה, אלא הוא
גנוז וחתום מעין כל רואה
ורק המלך עצמו משתעשע
ומתענג מעצם מציאותו³³.

והנאה זו של המלך
מה"אוצר חביב" שלו
מתגלה בשמחת-תורה. על יום זה נאמר "יהיו לך

27 מה-שאין-כן חג השבועות, בו נתנו הלוחות הראשונות,
שייך לעבודתם של ישראל בדרגת צדיקים.
28 פינחס כט, לו.
29 רש"י על הפסוק.
30 סוכה נה, ב. הובא בפרש"י פינחס שם.
31 ת"כ ופרש"י ויקרא א, ט.
32 רש"י על הפסוק "והייתם לי סגולה" – יתרו יט, ה.
33 ראה לקוטי שיחות חלק כ"ד עמ' 162.

34 משלי ה, יז.
35 חלק ג' לב, א.
36 ראה זח"ג רנו, ב: "ונוהגין למעבד ישראל עמה חדוה...
ומעטרין לספר תורה בכתר דיליה".
37 כמאמר חז"ל ברכות נו, א: "אל תקרי מורשה אלא
מאורסה", והיינו שהתורה מאורסת לנשמות ישראל.
38 ראה בעניין זה בספר המועדים בחסידות, עמ' 53.

לשאלו עוד הפעם, ויוסיף לומר: "אח, אבי שבשמים! אינני זוכר כבר כמה שנים לא הנחתי תפילין", ויבכה מאין הפוגות.

פתחתי את ילקוטי, הוצאתי תפילין דרש"י וסידור ומסרתי לו ואמרתי שהוא יכול להתפלל בתאי. יצאתי מהתא כדי שלא להפריע לו מלשפוף את נפשו לפני ה'.

שעה ארוכה האריך בתפלתו, בגמרו להתפלל נכנסתי לתאי והחזיר לי את התפילין בתודה רבה ויבקש להלוות לו הסידור, והבנתי שהוא רוצה לומר תהלים, וגם שיהיה לו במה להתפלל מנחה. וילך לו למרכבתו מבלי לומר לי מי הוא.

הבנתי שאיזו מהפכה נפשית עברה בקרב איש זה, אבל מי האיש ומה אירע אתו - לא ידעתי.

בשעה שלש אחרי הצהרים בא שנית משרת המרכבה ויאמר שאותו נוסע שבקרני בבקר מבקש את רשות הכניסה, הרשיתי ונכנס. פניו היו חיוורות ועצבות נסוכה עליהן ובקול לחישה כאדם חולה התחיל לדבר.

שמי י. בנו של אחד מחסידיו אבי אביכם [כ"ק אדמו"ר מהר"ש], ור' ליב היה שמו לבית מ. יליד העיר ש. בילדותי ונערותי למדתי ב"חדר" אצל מלמדים טובים, חסידים ואנשי מעשה, ובבית אבי היו מתקבצים החסידים בכל יומא דפגרא וכמובן שאני הייתי בין עשרת הראשונים.

באחת השנים העתיק אבי את משכנו מעיר ש. לעיר פטרבורג, ואם אמנם גם שם יסד את ביתו על יסודות התורה ודרכי החסידות, גם שם היו החסידים רגילים לבקר את ביתו, אבל בני השכנים השונים שגרו בשכונתנו משכו את לבבי לעשות כמעשיהם.

באחד הימים בשלהי דקייטא, בהיותנו בנאות דשא סביבות העיר פטרבורג אמר לי אבי שבנסיעתו לראש השנה הבא לליובאוויטש בדעתו לקחת גם אותי.

כבן ט"ו שנה הייתי אז, וכבר הספקתי לטעום מחיי הנוער אשר סבבני שאינם רוצים לשים מעצור לרוח תאונתם, ומובן שרצון אבי לקחתני לליובאוויטש לא הסב לי עונג רב.

בא מועד ואבי ואתו שנים מבני החסידים נוסעים לליובאוויטש וגם אני עמם... ראות פני סבכם הרבי, פעל עלי רושם שאין באפשרותי לספרו בדברים, וכשנכנסתי אליו יחד עם אבי ברכני בברכה מפורשת להצליח בכל אשר אעשה

ושאזכור שהנני יהודי, כי הסביבה שאני נמצא בה מסוכנת היא.

משך זמן רב - אחרי שובנו לביתנו לפטרבורג - מנעני רושם היותי בליובאוויטש, מלהתרועע עם בני שכנינו הנכרים, ואפילו בימי חגיגה לא לקחתי חלק - לתמהונם הגדול - בשמחתם ובמשחקים שערכו, כדרכי

בשנים הקודמות. וכך זה נמשך עד בא הקיץ, מועד צאתנו לנאות דשא.

שבתנו במעון הקיץ, ואני כבר נכנסתי בבית ספר גבוה, הנה לאט לאט התחברתי עם בני הנעורים בני גילי, מהם בעלי השכלה ובעלי מידות טובות, ומהם אוהבי חיי עונג, וכולם כאחד פעלו עלי לנתקני מארחות חיי ביתנו.

בפעם הראשונה איחרתי מועד שובי הביתה ולא התפללתי מנחה וערבית, בפעם השניה לא התפללתי שחרית, כי מהרתי אל חבירי שחיכו לי ליד הנהר לשוט יחד, ובמשך חדשי הקיץ עזבתי את החיים הדתיים שהורגלתי בבית אבי.

בבואנו העירה ממעון הקיץ, התכונן אבי לעשות מסעו לליובאוויטש לקראת ראש השנה, אני נשארתי בבית, ואני זוכר כיום שבבואי לבית הכנסת בראש השנה ויום כיפור כבר היתה סביבה זו מוזרה לי.

בימי החגים - חגי הנוצרים - הייתי בחברת בני גילי וחברי וכמעט שלא באתי הביתה, ורק פעם באתי הביתה אל אמא ובקשתי שתתן לי כמה מאות רובלים, ופעמיים הייתי בבית פקודת [=משרד] אבא לבקש "מאת הסוכן" הכסף הדרוש לי.

ככלות ימי החגים ובאתי הביתה, יסר יסרני אבי לאמר, כי מוכן הוא לתת לי די כסף כפי הדרוש לי, אבל הוא דורש ממני במפגיע לנתק כל יחס עם בני גילי, תלמידי בית הספר הפרוצים.

עניתי שבגרתי כבר וחי לפי בחירתי ואין כל רשות להורים להתערב בעניני הפרטיים, ולאות מחאה עזבתי את בית הורי, לקחתי לי מעון באשר

איש כבן חמשים ויותר לבוש כאחד ממרומי עם הארץ, מגולח ושפמו עשוי בפנים יפות ומסבירות ופתאום יכסה בידיו את פניו ופורץ בכבי תמרורים באין אומר ודברים

בחרתי וכך עברו עלי כשש שנים. סיימתי את בית הספר הגבוה, נשאתי אשה והסתדרתי בארחות חיים חפשיים אשר המתחתי [=סיגלתי] לי, וכמעט ששכחתי לגמרי את ארחות חיי בית אבי.

בעת ההיא נוסדה חברה חשאית מצעירים בשם "פרוגרסיסטים" ("שואפי קדימה") שמטרתה היתה לעמוד על צד הנלחצים והנדכאים להתעניין במצבם ולהיות בעזרם ברוח ובפועל, וחלק גדול מעבודת החברה היה להתעניין במצב אחינו בני ישראל הכלכלי.

באחד הימים בחדש דצמבר 1881 [תרמ"ב] פגשתי את אחד ממכרי ובדברו סיפר לי, שהרבי מליובאוויטש מתארח בפטרבורג, ואשר ביקר אצל כמה משרי הממשלה הגבוהים בדבר מצב ישראל הכלכלי, ובהיותו מהצעירים חברי קדימה כאמור, התענינתי לדעת מה פעל סבכם לטובת הכלל. למטרה זו סרתי אל

המלון "סעראפינסקי" שברחוב זאבלאקאנסקי שם התאכסן סבכם.

בבואי אל המלון מצאתי שם כמה מבני החסידים שזה כמה שנים מאז יצאתי מבית אבי לא ראיתם ומה מאד שמחו עלי לראותי ואז בפעם הראשונה ראיתי את חבתם החמה של החסידים לבן חבריהם, גם למי שהחמיץ.

נזכרתי על השערוריה שהיתה בבית אבי בימים הראשונים כשעזבתיו על מנת לגור במעון שלקחתי ברחוב פושקינסקי יחד עם אחוזת מרעי הצעירים. ולנגד עיני נצב כמו חי ביקורים של שנים מאוהבי אבי אצלי לדבר על לבי לשוב לגור בבית אבי, ומה מאד הרהיבוני רגשות האהבה והחבה שראיתי מהם כלפי וכלפי אבי, עד כי מרוב השתתפותם בצערו של אבי בכו בדמעות חמות.

ברור היה לי אשר במשך השנים לא אחת ולא שנים דיברו אדוותי וגם התענינו לדעת ארחות חיי, ולא אסתפק אף רגע כי ארחות חיי אז הסבו להם צער פנימי, ועל אף זאת בדרכי על מפתח בית המלון, פגשוני בזרועות פתוחות ובדרישת שלום חמה כאילו הייתי אחד מחבריהם.

סגולה מיוחדת יש להם לחסידים והיא אהבת רעים, בלי הבדל מעמד ומצב, עני ועשיר, זקן ואברך, וסגולתם זו מעמידה אותם על גובה מיוחד, נעלה אף נשגב. לא פעם ולא שנים דברנו - אנחנו הצעירים החפשים בינינו - שעלינו להתלמד אהבת רעים מן החסידים.

פגישה זו במלון סעראפינסקי עשתה עלי רושם אדיר, ורגש נעים וחם הרגשתי שלא אוכל לספרו בדברים.

עודני עומד וחולם בזיכרונות ימים עברו והנה קולות: "ברוך ה' המבורך לעולם ועד" הבהילוני

פתאום מבלי דעת מה זה, אך כרגע הבנתי שהתחילו להתפלל תפלת ערבית. הרבי - סבכם - יצא מחדרו ויאמר את הקדיש האחרון שאחרי "עלינו לשבח", כי ביום ההוא היה יום הזיכרון של הרבי הזקן בעל ה"תניא".

כשלושה ימים לא יכולתי להשקיט את עצבי שהתרגשו מפגישתי עם מכירי מימי נעורי וילדותי, וביותר משמיעת הקדיש שאמר סבכם שהזכירני הימים שהייתי שבליובאוויטש.

ברביעי לחודש ינואר נודע לנו הצעירים, חברי קדימה, ששר הפנים רמז [=הורה] לשרי פלך קיוב וצ'רניגוב ועוד, לעשות פרעות ביהודים. וכאשר ידענו כי מטרת בוא סבכם לפטרבורג היתה בשביל עניני הכלל, ובייחוד אדות הפרעות ביהודים שהתחילו אז בערי הנגב ורוח המשטמה ליהודים גדולה בחוגי הממשלה, ואשר בחר לו לדבר בשפה ברורה ולדרוש בתוקף גדול הגנת עם ישראל אזרחי המדינה, לכן החלטנו לשלוח כמה מחברנו להודיע לסבכם את אשר נודע לנו.

אמנם בידענו שסבכם הוא איש מתון ואיננו אוהב - או אפשר גם שונא - את הצעירים החפשים, הרי יכול להיות וקרוב הדבר שלא ירצה אף להאזין לנו, ומה גם כי דרש ידרוש לומר לו שרש דבר וגם הוכחות גמורות, ובהיות אחד מהעומדים בראש החבורה - מנהל המקצוע הנוגע לחוגי היהודים

– נבחרתי אני ועוד אחד מחברנו לבקר את סבכם ולגלות לו את אשר נודע לנו.

בבואנו למלון סעראפינסקי לא יכולנו לשית עצות בנפשנו איך להכנס אל סבכם, כי להגיד מטרות בואנו לא יכולנו, ומבלי הגד מאומה ידענו מראש כי לא יתנו לנו להכנס. ובשמענו אשר זקנכם נוסע בכל בוקר בשעה התשיעית וחצי לטייל, החלטנו לחכות עליו בפרוודור ובעוברו נמסור לו פתקא כי דבר נחוץ לנו אליו בעניין כללי, ונבקשו שיגביל לנו זמן.

למחרת בבוקר באנו אל המלון בשעה התשיעית כאשר החלטנו ולמורת רוחנו נודע לנו כי היום לא יסע זקנכם לטייל... אבל לא יכלנו לשית עצות בנפשנו איך להכנס אליו.

עודנו עומדים נבוכים והנה נפתחה הדלת וסבכם יוצא מחדרו בלויית הגביר החסיד הנודע נה. וילכו הלוך ושוב בפרוודור המלון. עמדתי עם רעי מרחוק באחת הפינות.

כעבור שעה קלה הרים סבכם את עיניו ויראני, ואף שלא ראני זה כשמונה שנים, ולמותר להגיד שבמשך זמן זה נשתנתי שינוי גדול, בכל זאת הכירני במבט ראשון, וישאל לשלומי, ואם עודני זוכר את מאמר החסידות ששמעתי אז שבליובאוויטש, ויפג לבי ונפעמתי כל כך עד שלא יכולתי להוציא הגה מפי. חברי, בראותו כי נבהלתי, אמר "דבר נחוץ לנו אליכם רבי".

סבכם חזר לחדרו ואמר לגביר החסיד נה. שיאמר לנו שאנו יכולים להכנס. לעולם לא אשכח אותו מבט עמוק שהביט עלינו סבכם, מבט כזה לא ישכח לעד.

מאותו בוקר הייתי אני וחברי עוזרים על יד סבכם בענין השתדלותו אז להשקית את רוח המשטמה ליהודים, שהתחיל להתפשט במדה גדולה בקרב שרי המלוכה ופקידי הממשלה.

הרבה מאוד יש לי לספר ממה שעשה ופעל אז זקנכם בפטרבורג, ובהשפעתו המרובה עצר בעד כמה גזרות בישבו אז כחודש ימים בפטרבורג.

באחד הימים בהיותי אצל סבכם פנה אלי פתאום בשאלה: כמה זמן שאין אתה מניח תפילין ושמא תאמר שמי שהוא אמר לי זאת, או שמא תרצה לכזב

לי, אספר לך כל מה שעשית ובאיזה זמן ובאיזה מקום.

עודני משתומם מה לענות והנה התחיל לחשוב אחת לאחת, הקורות אותי ושליבות הירידות שבהם ועל ידם ירדתי ונתקתי מארחות חיי היהודים הדתיים.

עמדתי כבול עין, ראשי היה עלי כגלגל, לבי התכווץ ופלגי מים ירדו עיני. ימים אחדים בושתי וגם נכלמתי לבוא אל סבכם

עד שבאחד הימים קבלתי פתק מהגביר החסיד נה. שסבכם שאל עלי פעמים אחדות, ואז באתי אל סבכם וימלא את ידי בשליחויות שונות בעניני הכלל.

דיבורו של סבכם האמור פעל עלי רושם אדיר כל כך, עד כי למחר בקר השגתי תפילין – שכן התפילין שלי השארתי בצאתי מבית אבי – ובסתר מבני ביתי וחברי התחלתי להניח תפילין ולהתפלל, וזולת לחם לא בא אל פי [מאומה].

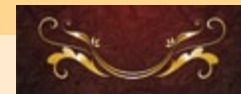
שבוע שלם התהפכתי בתירוצים שונים כי הנני חולה, ובגלל זאת לא אוכל לאכול עד כי הוכרחתי לגלות לאשתי שגמרתי בלבי לבלתי אכול בשר טריפה, ובקושי רב עלה בידי ענין מאכלי היתר ובמדה ידועה גם שאר עניני יהדות. סבכם עזב את פטרבורג ונסע לביתו לליובאוויטש, ואז התחלתי להסתדר בארחות חיים יותר דתיים.

...בעשרים לחודש יוני בא סבכם לפטרבורג

והתעכב כשבועיים, ופעל ועשה רבות בנוגע לטובת הכלל, ובשתי לחדש אוגוסט היתה אסיפת מרכז קדימה לדון על דבר המצב הכלכלי הרע של ישראל בערי הנגב, והחלטנו לשלוח שליח מיוחד אל סבכם להודיעו מהמצב בהווה ולבקש עזרתו, ושליחות זו הוטלה עלי.

בשמיני לאוגוסט בבקר השכם באתי לליובאוויטש, ובידעי כי דרכו של סבכם לקום בהשכמה, הלכתי מיד אל החצר ומסרתי ליד אחד הגבאים מכתב חתום אליו ולא עברה חצי שעה ונקראתי לחדרו של הרבי.

**סגולה מיוחדת יש להם לחסידים
והיא אהבת רעים, בלי הברל
מעמד ומצב, וסגולתם זו
מעמידה אותם על גובה מיוחד,
נעלה אף נשגב. לא פעם ולא
שתים דברנו – אנחנו הצעירים
החופשיים בינינו – שעלינו
להתלמד אהבת רעים מן
החסידים**

הרצאתי לפניו פרשת הענינים לכל פרטיהם והוא חקר ודרש על כל פרט ופרט, וכעבור כשעתים הפסיק ואמר שלרגל חלישות בריאותו הוא מוכרח לנסוע פעמים ביום לשוה על פני השדה, בתשע וחצי בקר ובשש וחצי בערב, והוא מוכרח כעת להפסיק, ולפני השעה האחת עשרה נתראה עוד הפעם.

... סבכם פגשני בפנים צהובות ואמר לי: אני בא כעת מה"אוהל" [ציון אביו כ"ק אדמו"ר הצמח צדק], אבי – הרבי ה"צמח צדק" – אינו סובר שהמצב כל כך קשה, אלא שיש לפעול.

כשעה ארוכה דבר אתי בסדר עבודת ההשתדלות, עם מי צריכים להתראות ומה לדבר עם כל אחד... לאחר כמה רגעי דומיה, פנה אלי ואמר:

כשעלה משה רבינו למרום לקבל הלוחות השניות אמר לו הקב"ה פסל לך, ופירש רש"י הפסולת תהיה שלך. ואתה ידעת – אמר לי סבכם – שהפסולת הנשאת ממחצב אבנים טובות היא גם כן דבר נכבד שאפשר להתעשר ממנה.

בדבר הזה הראה לנו הקב"ה דרך באורח חיים בחיי עולם, שהאדם העוסק בדבר טוב צריכים לתת לו איזה תשלום שכר.

אתה – אמר לי סבכם – הנך עוסק בעניני הכלל ומגיע לך תשלום שכר, והתחיל להסביר לי ענין הרוחניות ואמר לי, ראיתי כשאמרתי לך שאני בא מה"אוהל" ושאבי סובר שאין המצב קשה כל כך, שחקת בקרבך, ואין זה מפני שאין אתה מאמין ברוחניות,

אלא כי משוקע הנך מאד בעניני הגשמה ואין לך מושג בעניני רוחניות. שעה ארוכה דיבר אז סבכם עמדי והרבה סיפורים סיפר וסיים:

זכור ואל תשכח, מרובה מדת טובה ממדת פורעניות, שהיא מדה רעה, ומה אם בישמעאל שהוא פרא אדם אמרו במדרש רבה "זרוק חוטר לאוירא על עיקריה קאים", מכל שכן חסיד בן חסיד, בן בנו של חסיד, דעל עיקריה קאי.

כמה נודד לו בן אדם, חמשים, חמשים וחמש שנים, דמים רותחים ותאוות צריכים להיות להם גבול, זכור מי אתה ואל תשכח את גזע משפחתך, השי"ת ישמרך ויאשרך...

... הידיעה המעציבה מהסתלקות סבכם הגיעה לפטרבורג ביום השלישי ברביעי לחדש ספטמבר [י"ג תשרי תרמ"ג] בצהרים, והי רעש גדול בכל מחנה ישראל, גם בין המתנגדים ואפילו החפשים קוננו על האבדה הגדולה שאבדה כנסת ישראל, ואנחנו חברי מרכז קדימה התאספנו לוועידה ונבכה את שר ישראל.

כשנה הייתי עוד תחת השפעתו הרוחנית של סבכם, מרכז קדימה נתפזר ותמורתו נוסד מרכז של מורדים (רבולוציונרים [=תומכי המהפכה]). במרכז זה לא עבדתי באותה חמדה שעבדתי במרכז קדימה, אמנם הייתי נוטה אליהם ועוזר להם בסכומים גדולים כפי יכולתי, מלבד עזרת עבודה, לאט לאט נתקתי מהחיים הדתיים עד שהתבוללתי בגוים ואעש במעשיהם.

בעשרים ושבע לחודש דצמבר הוא יום הולדתי והנני חוגג את היום הזה בכל שנה ושנה בחברת מכרי ומיודעי במשתנה סעודת רעים באחת מבתי האוכל הנודעים לתהילה בעיר פטרבורג.

אמנם זה כחמש שנים שנפטרה רעייתי, חוג רעי התרחב, הוני נתרבה, וגמרתי אומר לחוג את יום הולדתי באחד ממקומות העידון בחוץ לארץ והנני מזמין אחוזת מרעי ונוסעים יחדיו ומטיבים את לבנו.

כשנה זו החלטתי לנסוע למאמטא קארלא, משם לניצא למספר ימים ומשם לפאריז. חברי אשרו את החלטתי... ונבלה ימים אחדים ביחד. חברי נסעו ואני נשארתי עוד ימים אחדים בפאריז ושלשום לילה יצאתי במסע הזה ללכת לביתי בפטרבורג.

תמול בישבי במרכבת האוכל הרימותי את עיני ואראה אתכם, והנה כרגע נראו לי פני קודש סבכם באותו תבנית שראיתיו בפעם האחרונה, ונזכרתי בדבריו, "זרוק חוטר לאוירא אעיקריה קאים", ובשנה זו מלאו לי חמשים וחמש שנים.

כל הערב וכל הלילה צלצלו באזני דברי סבכם: "כמה נודד בן אדם, חמשים, חמשים וחמש שנים, דמים רותחים ותאוות צריך להיות להם גבול, זכור מי אתה ואל תשכח את גזע משפחתך" – ושינה לא ראיתי בעיני.

**כל הערב וכל הלילה צלצלו
באזני דברי סבכם: "כמה נודד
בן אדם, חמשים, חמשים וחמש
שנים, דמים רותחים ותאוות
צריך להיות להם גבול, זכור
מי אתה ואל תשכח את גזע
משפחתך" – ושינה לא ראיתי**

לקראת היריד

סקירת ספרים חדשים

מבחר מתוך ספרים חדשים העתידים לראות אור במיוחד לקראת היריד הענק של ספרי החסידות, שיתקיים בעזרת ה' בי"ט כסליו בבנייני האומה

פרי הארץ

הרה"ק רבי מנחם מענדל מויטבסק הוא מרואי פני הבעש"ט ומגדולי תלמידי המגיד ממעזריטש. בעל התניא - שרחש לו הערכה עמוקה - מכנהו באגרתו בשם "רבותינו שבארץ ישראל". הוא וחברו הרה"ק ר' אהרן הגדול מקרלין היו מהיחידים שלבשו "בגדי לבן" עוד בחיי רבם המגיד, וכשישבו אל שולחנו בשבת קודש הגישו לפניו י"ב חלות, כמנהג הצדיקים.

ספר פרי הארץ כולל דרושים עמוקים על פסוקי התורה, ובהם יסודות החסידות בענייני האמונה הפשוטה בבואה והכרת האדם בשפלותו. זקני החסידים אמרו עליו שהוא "הרמב"ם והשולחן ערוך של תורת החסידות", והרבי בעל אהלי-יעקב מהוסיאטין אמר שהרוצה ללמוד את תורת המגיד ממש - והלא המגיד לא כתב ספרים בעצמו - יוכל למוצאה בספר זה. בסוף הספר מופיעות איגרות שונות, המכילות הוראות והדרכות בעבודת ה', שאת רובן כתב רבי מנחם-מענדל לתלמידיו שבגולה לאחר עלייתו לארץ הקודש. חלק מן האיגרות נכתבו על-ידי תלמידו המובהק, הרה"ק רבי אברהם מקאליסק.

הספר אינו מן הקלים ללימוד, מאחר והרעיונות העמוקים המובאים בו כתובים בקיצור נמרץ הדורש עיון רב מן המבקש לעמוד עליהם. בשל כך לא היה לימוד הספר נפוץ בדורות קודמים, ויחיד סגולה בלבד זכו לבוא בשעריו ולברר את עיקרי תורתו לאשורם. בדורנו זכה הספר לעדנה מחודשת, ורבים מתדפקים על שערי ומבקשים ללכת לאורו. מכון 'פרי הארץ' נוסד כדי לתת מענה לצימאונם, ומהדורה מפוארת זו - פרי הארץ עם ביאור 'פרי מתוק' - היא פרי עמלו.

פנים הספר מוגה משגיאות, מעוטרת במראי מקומות מלאים ומנוקד - לנוחות הקורא המתחיל.

לכל מאמר נוספה הקדמה המבארת את הנקודה המרכזית שעליה הוא נסוב ומהווה מעין כותרת כללית לפרטים המרובים הכלולים בו. במדור 'עיונים', המובא מתחת לדברי הביאור, מתלבנים עניינים אחדים הצריכים לפנינו ונערכות הקבלות בין מקומות שונים בדברי רבנו - מהם העולים בקנה אחד ומהם הנחלקים לכמה דרכים.

... היום [רביעי, ו' כסלו תרפ"ח - כשש-עשרה שנה לאחר המאורע הנ"ל, בעת שהותו של הרבי הריי"צ בברלין] בישבי בפרוודור המלון עם חתני רש"ג [הרב שמריהו גוראריה] שי' קרב אלי איש שיבה ויתן לי שלום בשמחה רבה, ויתמה שלא הכרתיו, הסתכלתי בו אבל לא יכולתי להכירו.

האם לא תזכרו - אמר לי - כשנסענו יחד מפריז לפטרבורג, וכרגע עבר ברעיוני כל המחזה ההוא. יכול אני להתנצל - אמרתי לו - באותה התנצלות שאחי יוסף לא הכירו את יוסף.

כן - נענה ואמר - אבל לבד הזקן גם שאר ארחות חיי מתאימים למה שציווני סבכם הצדיק זי"ע ויספר לי את הנעשה אתו, שהסתדר באמשטרדם וחי חיי מנוחה, חיים דתיים באין מפריע.

כשש-עשרה שנה לאחר המאורע הנ"ל, קרב אלי איש שיבה ויתן לי שלום בשמחה רבה, ויתמה שלא הכרתיו, הסתכלתי בו אבל לא יכולתי להכירו. האם לא תזכרו, אמר לי, כשנסענו יחד מפריז לפטרבורג, וכרגע עבר ברעיוני כל המחזה ההוא...

היום אני צם, וכל דבר אוכל לא בא אל פי, ואני תוהה על סדר חיי עד עתה. ויבכה בכי רב, עד שבעמל רב הרגעתי. ובידעי כי יושב הוא בתענית וכבר הגיע זמן תפלת ערבית, זרזתי אותו ללכת לטעום דבר מה, אבל הוא מיאן והמשיך בסיפורו. כשלש שעות בהפסקות קצרות ארך סיפורו של י. ולפני הפרדנו אמר לי: בודאי גם מחר תשאילו לי התפילין שלכם ובבואי לביתי אשיג לי במשך היום תפילין ואשנה ארחות חיי, אהיה יהודי נאמן ומקיים מצות סבכם לזכור כי יהודי אני ולדעת את גזעי. בדברו את דבריו אלה ראיתי שרגש פנימי תקפו ובחבה יתירה נפרדנו איש מעל רעהו.

זמן רב אחרי הלכו מאתי הייתי תחת השפעת הרושם שעשה עלי סיפורו. קרוב לשלשים שנה - תרמ"ב-תרע"ב - היה האש האלקי בדברות קודש סבי טמון בחיובו וכמוס בתוכיות נקודת לבנו, והוא חבק אשפתות התאווה והחמדה, וסוף סוף "עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות" הזמין לו עילה וסיבה, אשר בה ועל ידה האש האלקי בדברי צדיקים החיים וקיימים לעד יצא ללהב בשלהבת אש קדש לשוב אל ה' מקרב ולב עמוק.

מה נפלאו דרכי ההשגחה הפרטית, שהשי"ת בורא ומזמין עילות וסיבות לסמוך נופלים ולתת יד לפושעים להורותם הדרך ילכו בה, כאמרו, טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך, ואיתא במדרש שוחר טוב: "למה טוב? שהוא ישר, ולמה ישר? שהוא טוב".

מה רבו חסדיך ה'. תמול ישב על סיר בשר טריפה ונבלה, והתענג על בקבוקי יין נסך, והיום הוא צם ומתענה, שב אל ה' ומסגל עצמו ומקוה כי מעתה ישנה ארחות חייו ויחיה כיהודי נאמן.

...ניו-יארק, רביעי, י"ז מרחשון, תר"ץ. היום ביקר אותי מר ח.כ. מאמשטרדם ובהמשך השיחה ספר לי אשר כמה ממכרנו בפטרבורג נסתדרו שמה. וירבה לדבר בשבחו של י.מ. בגודל פזרונו לצדקה והחזקת תלמידי חכמים. הוא חי חיי עושר ומנוחה בחצר הגדולה אשר קנה, גם יסד בו בית הכנסת ומתפללים שם הרבה מניינים בכל יום, והוא בעצמו בא בכל בוקר להתפלל ולעיתים לא רחוקות גם למנחה ולמעריב, ושומע השיעורים שבין מנחה למעריב ואחר מעריב.

... היום [יום חמישי, ז' אלול תרצ"ה] שמעתי שבהדרש סיון העבר נפטר י. מ. אחרי מחלה ממושכה, תנצב"ה.
(הרשימות הללו, מן היומן האישי של אדמו"ר הריי"צ, נמסרו על ידיו להדפסה בקובץ "התמים", עמ' 320 ואילך, עמ' 410 ואילך)

המעיינות תורה אור המבואר

מאמרי תורה-אור וליקוטי-תורה נבחרו על-ידי אדמו"ר הצמח-צדק מבין אלפי מאמרי אדמו"ר הזקן, ונדפסו על סדר פרשיות השבוע ומעגל מועדי השנה. מאמרים אלו, מלבד היותם יסודות משנת חב"ד ובסיס ללימוד תורתם של כל הנשיאים ממשיכי דרכו של אדמו"ר הזקן, מכונים בפי החסידים בכינוי "די חסידישע פרשה", הפרשה החסידית. כ"ק אדמו"ר זי"ע עורר על לימודם פעמים רבות, ואף הראה קירוב מיוחד לאלו שפעלו כדבריו. אמנם, פעמים רבות מתקשים הלומדים לעמוד במשימה זו, משום שהמאמרים ארוכים ועמוקים ואין עתותיהם של רוב בני אדם מצויות בידם לעיין בהם די הצורך.

כדי לסייע ביד המתקשים הרבים, העמיס הרה"ח ר' לוי געלב שליט"א מלאכה גדולה ומורכבת על שכמו: עריכת ביאור מקיף שנועד לפרט ולהרחיב

כשהדברים סתומים ותמציתיים, ולסכם ולהבהיר במקום שהדברים ארוכים ומפורטים. במקומות שבהם הדבר נדרש נוספו על ביאורי הפשט גם ביאורי מושגים והסברים רחבים ומעמיקים יותר, ולאורך הספר כולו נהנה הלומד ממראי מקומות רבים לספרי קבלה וחסידות, שיש בהם כדי להרחיב את דעתו. הספר נכלל בסדרת 'מעיינות' - שערים נפתחים בתורת חסידות חב"ד.

יסודם של הכרכים המונחים לפנינו הוא בקונטרסי "די חסידישע פרשה", המופיעים מזה שנים אחדות, שעברו עריכה מחודשת. פרי הביכורים הוא שני כרכים, הכוללים שני מאמרים מבוארים לכל פרשה ומועד מתוך מאמרי תורה אור (בראשית-שמות, חנוכה ופורים), וכל החפץ בלימוד תורת החסידות בוודאי ימצא בהם עונג רוחני.

זהב המנורה

הרה"ק רבי משולם זוסיא מאניפולי - הידוע בפי העם כר' זושא, גדול מרבן שמו - נמנה על בני החבריא קדישא של הרב המגיד ממעזריטש. המסורת החסידית מתארת אותו כדמות שהתבלטה בתמימותה, ביראתה ובענוותנותה, ואילו תורתה הייתה מוצנעת מעין כול עד שהיו בין המתנגדים שטעו לחשוב שעם הארץ לפנייהם, חלילה. בעל התניא, רבי שניאור זלמן מליאדי, שחבש יחד עמו את ספסלי בית המדרש במעזריטש, אמר עליו ש"עבודתו הייתה ביראה עילאה כל כך, עד שגם בהיכל היראה הייתה יראתו לפלא".

רבי זושא לא היה מכותבי כתבים או מן המאריכים בדיבור, ואימרותיו הקצרות עברו מדור לדור בעל-פה, כשהן מצוטטות בספרים רבים ומשולבות בדבריהם של אחרים. רק בשנת תרס"ד יצא לאור לראשונה הספר "מנורת זהב", שבו קיבץ ר' נתן נטע דאנער, רבה של קולביעל, את דבריו של ר' זושא "מספרי הקדושים אשר בארץ המה, כל מה שהוכח בדבריהם על שם רבנו הקדוש". הדברים נערכו על סדר פרשיות התורה, ואליהם נתווספו גם דברים שנמצאו בשם בניו - ר' צבי מענדל מדינאוויץ ור' ישראל אברהם מטשארני-אוסטרהא.

ספר זהב המנורה, שיצא לאור על-ידי 'מכון שפתי צדיקים - קאפיטשניץ', הוא בבחינת קנקן חדש מלא ישן. כל פסקאות מנורת הזהב מובאות בסידור מאיר עיניים לאחר שעברו הגהה חדשה, שלא נסמכה על מלאכתם של המגיהים והמדפיסים הקודמים אלא פנתה לעיין שוב בספרים הרבים ששימשו למלקט כמקור. כן נוספו בצד הפסקאות ביאורים והרחבות הלקוחים מאותם ספרים, שהתייחסו לדברי ר' זושא וביארו אותם. הפסקאות כולן סדורות על סדר פרשיות התורה וההפטרות, כשהשייך למועדי השנה משולב ביניהן במקום המתאים לו. לאחר מכן באים מאמרים הנוגעים לפסוקי תהלים ולמאמרי חז"ל שבש"ס, ולבסוף - לקט אמרות העוסקות בנושאים שונים וערוכות על סדר האל"ף-ב"ת. מפתחות מפורטים מסייעים ללומד להתמצא במדורי הספר ובמקורותיו.

יש לציין כי במהדורה זו נוספו פסקאות חדשות רבות, שמקורן בספרים שלא נדפסו בימי המלקט או בכתבי-יד שלא ראו את אור הדפוס עד עצם היום הזה, ואליהן מצטרפות גם מספר איגרות קודש והסכמות מרבינו ומבניו הקדושים.

אוצר התוועדויות

עוד קודם לנשיאותו של הרבי זצ"ל הורה לו חותנו, הרבי הריי"צ, להתוועד עם הציבור בכל "שבת מברכים". הרבי הקפיד מאוד על מילוי הוראה זו, וניצל את ההזדמנות להשמעת דברי תורה והוראות בעבודת האדם לקונו. לאחר קבלת הנשיאות המשיך הרבי לפתח את ההתוועדויות, שאותן קיים בבית מדרשו ובהשתתפות כלל הציבור, עד שאלו הפכו לפסגת ההתעלות וההתרוממות הרוחנית של החסידים במחיצת הרבי.

דברי תורה רבים נאמרו בשעת ההתוועדות, אך לא ניתן היה להגדירה כ'שיעור'. המתוועדים אמרו 'לחיים' והרבו לנגן ניגונים שונים, אך לא ניתן היה להגדיר את ההתוועדות כ'טיש'. היה בה, בהתוועדות, מזה ומזה. דברי תורה נשפכו כמים ורוממו את השומעים, ניגוני געגועים עוררו את הלב וניגוני שמחה עוררו והפיחו חיים באיברים, ועל כולנה - דמותו של הרבי שהקרינה זיו פנים וחיונית של קודש שמהם היו הכול מתבשמים ומתפעמים.

מאלפים רבים של שעות נקבצו כרכים רבים של דברי תורה: מהם עשרות הכרכים הידועים של סדרת 'ליקוטי שיחות' וסדרת 'ספר המאמרים'. אך דומה שמי שנכח בהתוועדויות הרבי ידע לומר שהיה בהתוועדות גם ערך מוסף - שלא בא לידי ביטוי בספרים אלו. בהתוועדות הראה הרבי לחסידיו הלכה למעשה כיצד יש "יש לחיות עם הזמן", ודבריו שיקפו את המתחולל בעליונים בכל עת: בראש השנה הורגשה הדחיפות של המלכת המלך והנחת היסוד לשנה טובה ב"זה היום תחילת מעשיך", בסוכות אפשר היה לחוש באחדות ישראל ובשמחת ניסוך המים, בחנוכה האירו הדברים באור ניצחון הרוח ובפורים נפרצו כל ההגבלות ב'עד דלא ידע'. לא פעם

היה הרבי מייחד שעה ארוכה להתבוננות

מדוקדקת בזמן עצמו, בקביעות ימי החודש או השבוע וביחסם לפרשת השבוע.

ניחוח מקורי זה לא מצא את מקומו בשיחות ובמאמרים, אך השתמר בתמלילי ההתוועדויות היוצאים לאור בסדרת תורת מנחם - העתידה להתפרסם על-פני למעלה ממאה כרכים. בסדרה זו, שתמצית ממנה מוגש כעת לפני המעיין בשני כרכי **אוצר ההתוועדויות**, יכול הלומד להתוודע - במידת האפשר - לכוחה של ההתוועדות כמעמד חי שיש בו מיצוי של גודל השעה והרגע. יש לציין כי רוב רובן של ההתוועדויות לא הוגהו על-ידי הרבי, אלא נרשמו מתוך זיכרונם של הכותבים ועל אחריותם בלבד.

המעיינות

מאמרי אדמו"ר האמצעי

אדמו"ר הזקן חצב את יסודותיה של משנת חב"ד וביסס את עקרונותיה. הוא נודע בין צדיקי דורו ושאר תלמידי המגיד ממעזריטש בכך שדגל בהרחבת הדיבור בפנימיות התורה ובהסברה בהירה ומפורטת ככל האפשר. בדרך זו התעצבו ספריו, המגוללים את היריעה מאמר אחר מאמר, דף אחר דף, ממש כדרך של הסוגיות הארוכות ומרובות הפרטים שאותן אנו מכירים מתורת הנגלה.

אמנם, תורתו של אדמו"ר הזקן מתאפיינת גם בהיותה ממוקדת מאוד, ותכונה זו מגבילה את התפשטותה. לא כך תורתו של בנו - אדמו"ר האמצעי - שהיא רחבה מני ים, ללא מצרים או גבולות. הרבי עוסק בתורת אביו הקדוש לאורך, לרוחב ולעומק, ודבריו משתלשלים מעניין לעניין על פני עשרות עמודים וחושפים בסוגיות הנלמדות צדדים וצדי צדדים שלא כל לומד מסוגל להכילם. לא לחינם אמר עליו חתנו, אדמו"ר הצמח-צדק, שאם היו חותכים את בשרו לא היה נוזל ממנו דם - כי אם דברי אלוקים חיים. חסידים מספרים שלעתים היה שטף דיבורו פורץ את מגבלות הזמן ונמשך שעות ארוכות באין מעצור.

מאמרי אדמו"ר האמצעי מרתקים ובעלי סגנון ייחודי ומלהיב, אולם אינם קלים ללימוד. ראשית, כאמור, לא כל לומד מסוגל לתפוס אריכות רבה כזו. שנית, שלא כמקובל ברוב מאמרי דא"ח, אדמו"ר האמצעי אינו נמנע מלהציג פנים שונות ואף סותרות בעניין הנדון, כמי ש'מתלבט' יחד עם המעיין וחושף בפניו את קו מחשבותיו הפנימי. שלישית, לרוב כתובים המאמרים כביאורים המיוסדים על מאמרי אדמו"ר הזקן, ורמתם הלימודית מותאמת למצוי ורגיל בתורתו. מושגי יסוד בתורת הקבלה והחסידות מוזכרים בה לרוב, אך ללא הסבר הנדרש לקורא המתחיל יחסית.

הספר שלפנינו גומל טובה עם קורא זה, ומגיש לפניו לקט מגוון ממאמרי האדמו"ר

האמצעי בלוויית כלי עזר רבים, שיש בהם כדי להקל עליו בלימודם. לשון הרבי מפוסקת, ראשי התיבות מפוענחים, המאמרים הארוכים מחולקים לפסקאות קצרות, ומהלך הלימוד מלווה בהערות בצדי הגיליון - המציינות או מצטטות מקורות מדברי חז"ל ומספרי הקבלה, בהתאם לנחוצן לצורך להבנת המאמר. כמו כן כוללות ההערות פיענוח ותרגום ביטויים שונים, וכן הסברים תמציתיים הנדרשים להבנת המושגים ולתפיסת מהלך העניינים על דרך הפשט. הספר נכלל בסדרת 'מעיינות' - שערים נפתחים בתורת חסידות חב"ד.

הראשון

דמותו של רבי שניאור זלמן מליאדי, מייסד תנועת חב"ד וראשון נשיאיה, היא רבת פנים. נכדו, אדמו"ר הצמח-צדק, אמר עליו ששמו מרמז על 'שניאור' – אור של תורת הנגלה ואור של פנימיות התורה. כך מלמדת גם העובדה שלא כינוי אחד לו בפי העם, אלא שניים: יש המכנים אותו "בעל התניא", על שם ספרו השיטתי שבו הציב את יסודות החסידות, ספר הנמנה על השורה הראשונה של ספרי ההגות היהודית החשובים והמשפיעים ביותר בכל הזמנים; ויש המכנים אותו "בעל השולחן-ערוך", על שם ספר הפסיקה שחיבר במצוות רבו, ובו פרץ דרך בעולם ההלכה והשפיע על ציבורים מגוונים בתחומים רבים. כך או כך, רבי שניאור זלמן היה ראשוני ומקורי בכל תחום שנגע בו. כמי שיזם ופיתח תורה חסידית ייחודית וכמי שהקים קהילה חסידית שהלכה וגדלה עוד בימיו לממדים משמעותיים, הטביע חותם עמוק הן על תוכנו של ארון הספרים היהודי והן על מהלך חייהם של יהודים רבים. הספר "הראשון" הוא אוסף מאמרים שנבחרו בקפידה, המבקשים לצייר תמונה רחבה ומעמיקה – ועם זאת קריאה ובהירה – על אישיותו, תורתו ודמותו המיוחדת של מכוני תנועת חב"ד. המאמרים נכתבו על-ידי תלמידי-חכמים וחוקרים מומחים בתחומם, וצירופם יחד שופך אור על צדדים שונים בקורות חייו של האדמו"ר הזקן, על סוגיות יסודיות בתורתו ועל היבטים שונים במנהיגותו של ענק דורות זה.

השביעי

עד שנתו החמישים היה הרבי מליובאוויטש, רבי מנחם מענדל שניאורסאהן זי"ע, כמעט אלמוני. אפילו בקרב חסידי חב"ד הכירוהו מעטים בלבד, ומעטים עוד יותר ידעו מי באמת ניצב לפנייהם. נחבא אל הכלים היה מנעוריו, ואת כישורונותיו ובקיאותו בכל מכמני התורה, כמו גם בתחומי ההגות והמדעים, הסתיר היטב מעין רואים. שנה לאחר הסתלקות חותנו, הרבי הריי"ץ, ניהאות הרבי להפצרותיהם הממושכות של זקני החסידים ונתן את הסכמתו להכתרתו כאדמו"ר השביעי במספר של חסידות חב"ד. מאז, בתוך זמן קצר מאוד, נעשה הרבי לאדם מפורסם מאוד. תוך שנים ספורות שילש את היקפה של חסידות חב"ד, רכש השפעה עצומה על מרחבי העולם היהודי והפך לאחד המנהיגים היהודיים הבולטים, הכריזמטיים והנודעים ביותר של המאה העשרים.

תחת הסיסמה "פרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה", קרא הרבי לחסידיו לצאת לכל פינה נידחת בעולם כדי להפיץ את אור התורה והמצוות. יוזמה זו, שראשיתה מצער, הלכה והתפתחה עד לממדיו חסרי התקדים של "מפעל השליחות" המפורסם, שעל שורותיו נמנים אלפי חסידים הפרוסים בכל קצוות תבל ומשמשים כשלוחיו של הרבי לקהילות הנידחות ביותר. רמז למפעל חייו מצא הרבי בעובדת היותו האדמו"ר השביעי בשלשלת האור של חסידות חב"ד, כאשר – כפי שהרכה לציין – תפקידו של השביעי על-פי חז"ל הוא "להוריד למטה את השכינה", אל עולם המעשה, אל מקומות

שבהם נוכחותה אינה מובנת מאליה בעיני הבריות.

הספר "השביעי" מהווה אוסף מאמרים העוסקים באישיותו ובמשנתו של הרבי. מאמרים אלו, שנכתבו על ידי אישים שונים מנקודות מבט שונות, נבחרו בקפידה וחברו יחד כדי להעניק לקורא התבוננות רבת אנפין על דמותו יוצאת הדופן.

ב"ה

היכוננו!

חידושים מיוחדים באירועי י"ט כסלו
יום גאולת בעל התניא והילולת המגיד ממזריטש
בנייני האומה, ירושלים ע"ה"ק

יריד ספרי חסידות ענק!

כל הספרים במחיר אחיד

4 ב-100

ספרי חסידות מכל הסוגים ובהוצאות משובחות

עשרות ספרים יוצאים לאור במיוחד לרגל היריד

לקבלת קטלוג מהודר ומפורט
שלחו מסרון ל: 054-6175766
או בדוא"ל: toratchabad@neto.net.il

מאת: ס. י. מ.

פרטים
בקרוב!

אירועים והתועדויות עם רבנים, משפיעים ואמנים • ימים נפרדים לגברים ולנשים

